

Kuvilla struktuuria Keski-Suomen vammaispalvelusäätien
tiloihin ja asiakastilanteisiin

Saara Keränen
Maija Lahtinen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2008

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä(t) KERÄNEN, Saara LAHTINEN, Maija	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 48+11	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi KUVILLA STRUKTUURIA KESKI-SUOMEN VAMMAISPALVELUSÄÄTIÖN TILOIHIN JA ASIAKASTILANTEISIIN		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KOSKIMIES, Helena NIINIVIRTA, Mari		
Toimeksiantaja(t) Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö, ohjaus- ja neuvontapalvelu		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö toteutettiin kehittämishankkeena Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalveluun. Säätiön asiakkaana on erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, jotka tarvitsevat esteettömät ja saavutettavissa oleva tilat ja palvelut. Tavoitteena oli valmistaa kuvia strukturoimaan, eli jäsentämään, ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloja sekä rakennuksen sisääntuloaulaa (= opastekuvat). Lisäksi kuvia oli tarkoitus valmistaa tukemaan tiloissa toimivien työntekijöiden sekä heidän asiakkaidensa välistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota (= käyttökuvat). Tavoitteena oli myös koota tietoa kuvien käyttämisestä ja niiden tekemisestä siten, että opinnäytetyötä voitaisiin käyttää hyödyksi työelämässä laajemminkin. Työn taustalla vaikutti Design for All- periaate, mikä tarkoittaa sellaisia suunnitteluun liittyviä keinoja ja strategioita, joilla voidaan edistää ympäristöjen sekä tuotteiden ja palvelujen saavutettavuutta, esteettömyyttä ja käytettävyyttä kaikille käyttäjille.</p> <p>Teoriaosuudessa käsiteltiin kehitysvammaisuutta, autismia, strukturointia sekä puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota. Lisäksi tietoa löytyy muun muassa PCS- kuvista sekä yleisesti kuvien merkityksistä, väreistä ja kuvateksteistä.</p> <p>Kuvat valmistettiin PCS- kuvista, joita muokattiin tarkoitukseen sopiviksi. Opastekuvat sijoitettiin ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloihin sekä rakennuksen sisääntuloaulaan. Käyttökuville valmistettiin kuvakansio. Kaikista kuvista kokosimme CD:n, jotta kuvia olisi tarvittaessa helppo valmistaa lisää.</p> <p>Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta, toisin sanoen kuvien kehittämishankkeesta, sekä raportoinnista, jossa selvennetään taustalta löytyvää teoreettista viitekehystä sekä toiminnallisen osuuden eri vaiheita ja arviointia.</p>		
Avainsanat (asiasanat) kehitysvammaisuus, autismi, strukturi, kuvakommunikaatio		
Muut tiedot CD- levy, kuvakansio		

Author(s) KERÄNEN, Saara LAHTINEN, Maija	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 48+11	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title STRUCTURE BY PICTURES TO THE SURROUNDINGS OF INSTITUTION FOR DISABLED PEOPLE IN CENTRAL FINLAND AND TO SUPPORT INTERACTION AND COMMUNICATION BETWEEN STAFF AND CLIENTS		
Degree Programme Degree Programme in Social Care		
Tutor(s) KOSKIMIES, Helena NIINIVIRTA, Mari		
Assigned by Institution for disabled people in Central Finland, guidance and consultation services		
Abstract This Bachelor´s Thesis has been done as a development project for Institution for disabled people in Central Finland, guidance and consultation services. Clients in Institution are people who need special support and accessible surroundings and services. The purpose of the Bachelor´s Thesis was to create pictures to structure the surroundings of guidance and consultation services and to support accessibility (= signal pictures). In addition there was a plan to create pictures to support the interaction and communication between clients and staff (= use pictures). Aim of the Bachelor´s Thesis was to collect knowledge of using and creating pictures so our partner, Institution for disabled people in Central Finland - guidance and consultation services, could use that knowledge in their work. Behind the Thesis was affecting a principle called "Design for All". Design for All is intervention on environments, products and services with the aim that everyone can enjoy participating in the construction of our society, with equal opportunities. In the theoretical part of the Bachelor´s Thesis we have discussed for example disabled people, autism, structure and augmentative and alternative communication methods - especially pictures. We have also discussed picture communication symbols and generally colours, meanings and captions of the pictures. Pictures were made by using programme called Writing with Symbols 2000. We edited pictures to fit the purpose and attached captions to them. "The signal pictures" were placed in the building of the Institution for disable people in Central Finland (guidance and consultation services) and in the entrance hall. In addition we made a file for "use pictures". We also collected all the pictures together and made a CD so it would be easier to create more pictures if needed in the future. The Bachelor´s Thesis consist of functional part of our work (= planning and creating pictures) and this report. The report includes theoretical frame and several points and evaluation of functional part of the work.		
Keywords disabled people, autism, structure, picture communication		
Miscellaneous CD, File for pictures		

SISÄLTÖ

1 KUVIEN KEHITTÄMISHANKE SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄJÄNÄ	3
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Yhteistyökumppanin esittely	5
2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	6
3 KOHDERYHMÄT	7
3.1 Kehitysvammaisuus.....	7
3.1.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä	7
3.1.2 Yleistä kehitysvammaisuudesta	9
3.1.3 Kehitysvammaisuus ja kuvat.....	10
3.2 Autismi	11
3.2.1 Yleistä autismista	11
3.2.2 Autismi ja kuvat.....	11
4 TILAN JA TOIMINNAN STRUKTUROINTIA.....	12
4.1 Tilan strukturointia	13
4.2 Toiminnan strukturointia	15
5 PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKAATIO.....	15
6 TEORIAA KUVIEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTALLA	16
6.1 Kuvien merkitys ympäristömme strukturoinnissa sekä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten elämässä.....	16
6.2 Kuvien ymmärtäminen.....	18
6.3 PCS- kuvat.....	18
6.4 Kuvan värit ja kontrastit	19
6.5 Opastetekstit	21
6.6 Kuvaopasteet ja niiden sijoittelu tilassa	23

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ARVIOINTI	24
7.1 Opinnäytetyöprosessi	24
7.2 Kuvamateriaalin suunnittelu	25
7.3 Kuvamateriaalin valmistaminen.....	27
7.4 Valmis kuvamateriaali	29
7.4.1 Kuvien värimaailma	29
7.4.2 Kuvien koko	31
7.4.3 Kuvatekstit	32
7.5 Kuvamateriaalin vieminen Keski-Suomen vammaispalvelusätiölle	33
7.6 Kuvamateriaalin ja opastekuvien sijoittelun arviointia.....	35
7.6.1 Itsearviointia.....	35
7.6.2 Arviointikysely	37
8 POHDINTA	39
LÄHTEET.....	45
LIITTEET	
Liite 1. Luettelo erilaisista valmistetuista kuvista.....	49
Liite 2. Valmiita kuvatuotoksia	50
Liite 3. Kuvassa huomioitavaa	58
Liite 4. Arviointikysely.....	59
KUVAT	
KUVA 1. Esimerkki tilan rakenteesta	14
KUVA 2. Esimerkki rajakonstrastista	21
KUVA 3. Ravintola- kuva	30
KUVA 4. Värillisiä kuvia	31
KUVA 5. WC- opaste aulassa	33
KUVA 6. Kuvat sijoitettuina paikoilleen	34
KUVA 7. Kuvat kansiossa.....	34
KUVA 8. Kuvakansio	35

1 KUVIEN KEHITTÄMISHANKE SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Fyysisen ympäristön esteettömyys sekä tiedonsaannin ja informaation saavutettavuus on taattava kaikille. Tämä käy ilmi YK:n yleisohjeiden 5. ohjeessa, jossa kehoitetaan valtioita ryhtymään toimenpiteisiin tiedonsaannin ja kommunikaation varmistamiseksi kaikille vammaisille. (Vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet Suomessa 2003, 80.) ”Esteetön ympäristö on välttämätön monille ihmisryhmille, mutta se auttaa suuresti myös muita tilojen käyttäjiä” (Esteettömyys 2008). Esteettömällä ympäristöllä ei tarkoiteta ainoastaan rakenteellisia ratkaisuja, vaan siihen liittyy myös esimerkiksi tiedon välittäminen niin, että se olisi kaikkien saavutettavissa. Tiedonsaannin saavutettavuutta voidaan lisätä muun muassa erilaisilla opasteilla. Saavutettava ja esteetön ympäristö edistää meidän kaikkien omatoimisuutta, itsenäisyyttä ja osallistumista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli valmistaa kuvia strukturoimaan eli jäsentämään Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön sisällä toimivan ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloja sekä rakennuksen sisääntuloaulaa (=opastekuvat). Lisäksi kuvia oli tarkoitus valmistaa tukemaan tiloissa toimivien työntekijöiden sekä heidän asiakkaidensa välistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota (=käyttökuvat). Idea kuvien toteuttamisesta opinnäytetyönä ja kehittämishankkeena tuli yhteistyökumppanilta, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelusta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun yliopettaja ja opinnäytetyön ohjaava opettaja Helena Koskimies välitti tiedon eteenpäin ja opinnäytetyön aihetta etsivinä opiskelijoina kiinnostuimme tästä mahdollisuudesta välittömästi.

Tämän kaltainen opinnäytetyö on mielestämme oiva keino yhdistää teorian teoriaa käytännön työhön ja sen vuoksi kuvien valmistaminen opinnäytetyönä vaikutti erittäin mielenkiintoiselta. Erityisesti mielenkiintoa herätti nimenomaan käytännönläheisyys. Se, että pääsisimme tekemään käytännössä jotain, mikä voisi tukea vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakkaita heidän asioidessaan kyseisen yksikön tiloissa ja siellä työskentelevien asiantuntijoiden kanssa.

Kohderyhmiksi opinnäytetyöhön valittiin kehitysvammaiset sekä autistiset henkilöt, koska suurin osa Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön asiakkaista kuuluu näihin ryhmiin. Opinnäytetyömme keskeinen periaate on Design for All (DfA). DfA tukee ajatusta siitä, että erilaiset palvelut, ympäristö sekä tuotteet voidaan suunnitella siten, että ne ovat käyttäjiensä saavutettavissa ja käytettävissä esteettömästi (DfA- tieto 2008). Myös tämän raportin pyrimme toteuttamaan siten, että se tukisi DfA- periaatetta ja olisi näin kaikkien käytettävissä sekä hyödynnettävissä.

Ennen varsinaista kuvien suunnittelua tapasimme ohjaus- ja neuvontapalvelussa sillä hetkellä työskennelleiden projektisuunnittelija Ulla Lahden sekä kuntoutuksensuunnittelija/ seksuaaliterapeutti Mari Niinivirran kanssa. Keskustelimme heidän kanssaan mihin tarkoitukseen ja millaisiin tilanteisiin kuvia tulisi toteuttaa ja saimmekin opinnäytetyölle suuntaa antavaa pohjustusta, josta oli hyvä lähteä liikkeelle. Keskustelimme myös ohjaavan opettajan Helena Koskimiehen sekä lehtori Raija Lundahlin kanssa. Saimme heiltä hyviä vinkkejä ja jaoimme mielipiteitä siitä, millaisia asioita opinnäytetyössä olisi hyvä ottaa esille. Näiden tietojen pohjalta ryhdyimme etsimään teoriatietoa työn taustalle sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan kuvia. Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta, toisin sanoen kuvien valmistusprosessista, sekä tästä raportoinnista, jossa selvennetään toiminnallisen osuuden eri vaiheita, arviointia sekä taustalta löytyvää teoreettista viitekehystä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Yhteistyökumppanin esittely

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö on aloittanut toimintansa vuonna 2003 ja vuoden 2007 alusta lähtien se on vastannut erityishuollon kuntayhtymän palveluntuotannosta. Säätiö tuottaa palveluja, joita kunnat voivat ostaa tilaaja-tuottaja – periaatteella. Palvelut ovat suunnattu muun muassa kehitysvammaisille, autismin kirjoon kuuluville, vaikeavammaisille, ja kokonaisuudessaan kaikille erityistä tukea tarvitseville henkilöille sekä heidän läheisilleen. Keskeisenä tavoitteena on toimia erityistä tukea tarvitsevan henkilön itsenäisen ja hyvän elämän edistäjänä sekä asiakkaan lähipalvelujen apuna tarvittavien tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön arvoksi onkin määritelty: "Vammaisen tai vajaakuntoinen henkilö on yhteiskunnan täysivaltainen ja arvokas jäsen." (Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö 2008; Niinivirta 2008.)

Keski-Suomen vammaispalvelusäätiöllä on päivä- ja työtoimintaa, palvelukohteja, perhepalveluja sekä erityisosaamista kuntoutuksen ja palvelujärjestelmän tukemiseen, kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva asiakas tai hänen läheisensä. Viimeksi mainittua palvelua tarjoaa säätiön ohjaus- ja neuvontapalvelu, jonka palveluihin kuuluvat muun muassa erilaiset suunnittelu-, arviointi-, konsultaatio- ja tukipalvelut. Asiantuntijoina ohjaus- ja neuvontapalvelussa toimivat kuntoutuksen suunnittelija/ seksuaaliterapeutti, lääkäri, psykologi sekä fysio-, toiminta-, puhe- ja musiikkiterapeutit. (Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö 2008.)

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus oli sekä lisätä asiakkaiden osallistumisen mahdollisuuksia että lisätä tietoa kuvien käyttömahdollisuuksista tilojen ja toimintojen strukturoinnissa. Tavoitteena oli valmistaa kuvia ohjaus- ja neuvontapalvelussa työskentelevien, sekä heidän asiakkaidensa käyttöön – strukturoimaan ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloja sekä rakennuksen yleistä sisäntuloalua (=opastekuvat) ja tukemaan työntekijöiden sekä asiakkaiden välistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota (=käyttökuvat). Opinnäytetyön toiminnallinen osuus, kuvamateriaalin toteuttaminen, liittyy keskeisesti nimenomaan Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalveluihin.

Yhteistyötahon puolelta tuli toivomus, että opinnäytetyö olisi sellainen, minkä ”Matti Meikäläinenkin” ymmärtäisi. Tavoitteena olikin, että opinnäytetyöraportti olisi selkeä ja ymmärrettävä. Tarkoituksena oli koota tietoa kuvien käyttämisestä ja niiden tekemisestä siten, että opinnäytetyötä voitaisiin käyttää hyödyksi työelämässä. Muuten niin hajanainen teoretieto kuvista ja niiden käytöstä, pyrittiin kokoamaan tähän työhön, jotta se olisi jatkossa helpommin löydettävissä ja käytettävissä.

Kuvien kehittämishankkeen keskeinen periaate on Design for All (DfA). DfA -periaatteella tarkoitetaan erilaisia suunnitteluun liittyviä keinoja ja strategioita, joilla voidaan edistää ympäristöjen sekä tuotteiden ja palvelujen saavutettavuutta, esteettömyyttä ja käytettävyyttä kaikille käyttäjille. (DfA- tieto 2008.) Opinnäytetyön tavoitteena oli siis valmistaa kuvamateriaalia, joka palvelisi niin eri tavoilla vammaisia kuin myös ei-vammaisia henkilöitä.

Design for All is the intervention on environments, products and services with the aim that everyone, including future generations, regardless of age, gender, capabilities or cultural background, can enjoy participating in the construction of our society, with equal opportunities participating in economic, social, cultural, recreational and

entertainment activities while also being able to access, use and understand whatever part of the environment with as much independence as possible. (Design for all, What is? 2008.)

3 KOHDERYHMÄT

Opinnäytetyön taustalla pidettiin Design for All- periaatetta. Kuitenkin monimuotoisesta ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakasryhmästä valittiin kaksi kohderyhmää, kehitysvammaiset ja autistiset henkilöt, joiden pohjalta kuvien kehittämishanketta lähdettiin työstämään. Kehitysvammaiset ja autistiset henkilöt muodostavat ison osan ohjaus- ja neuvontapalvelujen asiakkaista, joten niiden valitseminen kohderyhmiksi ei ollut vaikeaa. Kohderyhmistä keskusteltiin Ulla Lahden sekä Mari Niinivirran kanssa ja he olivat myös näiden aiemmin mainittujen ryhmien kannalla. Valinta oli osuva myös siksi, että autistiset ja kehitysvammaiset henkilöt käyttävät usein kommunikaationsa tukena tai korvaavana kommunikaatiokeinona puheen sijasta kuvia. Näin ollen nämä kohderyhmät myös hyötyvät kuvista ehkä hiukan muita enemmän (Huuhtanen 2001a, 48).

3.1 Kehitysvammaisuus

3.1.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä

Kehitysvammaisuutta määritellään Suomessa muun muassa AAMR: n (American Association on Mental Retardation) sekä Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen, ICD-10:n mukaan. AAMR: n esittämää kehitysvammaisuuden määritelmää on käytetty vuodesta 1992 lähtien. Sen mukaan kehitysvammaisuudella tarkoitetaan merkittävää rajoitusta toimintakyvyssä ja se ilmenee ennen 18 vuoden ikää. Kehitysvammaisuudessa ominaista

on keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskyky (ÄO eli älykkyydosamäärä alle 70 - 75). Siihen liittyy myös keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky, joka näkyy kahdella tai useammalla itsenäisen elämän taitojen alueella. Näitä osa-alueita ovat kommunikaatio, sosiaaliset taidot, omatoimisuus, kodinhoito, yhteisössä liikkuminen, itsesäätely, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2001a, 21.)

AAMR: n määrittelyssä ratkaisevat tekijät ovat ihmisen omat edellytykset, ympäristö ja toimintakyky. Mitä paremmin ympäristössä on huomioitu erilaisten ihmisten tarpeet, sitä vähemmän kehitysvamma haittaa jokapäiväistä selviytymistä. Kehitysvammaisuutta ei pidetä pysyvänä tilana, vaan ympäristöä muokkaamalla ja ympäristön tuella siihen voidaan vaikuttaa. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165 – 166.)

Maailman terveysjärjestön määritelmä otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1995. Sen mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä taitoja ovat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot, jotka vaikuttavat henkiseen suorituskykyyn. Älylliseen kehitysvammaisuuteen voi liittyä fyysisiä tai psyykkisiä pulmia, tai se voi esiintyä yksinään. Älyllinen kehitysvammaisuus voidaan Maailman terveysjärjestön luokituksen mukaan jakaa lievään (ÄO 50 - 69), keskivaikeaan (ÄO 35 - 49), vaikeaan (ÄO 20 - 34) ja syvään (ÄO alle 20) kehitysvammaisuuteen. (Kaski ym. 2001a, 21 - 23.) Määritelmä on lääketieteellinen ja sitä käytetään kehitysvammaisuuden diagnosoimisessa.

3.1.2 Yleistä kehitysvammaisuudesta

Kehitysvammaisuutta voivat aiheuttaa monet eri tekijät. Suomalaisen syy-luokituksen pääryhmittely jakaa kehitysvammaisuuden syitä seuraavalla tavalla:

- perintötekijöistä johtuvat syyt (esim. periytyvät sairaudet, ei-periytyvät kromosomimuutokset)
- sikiökautiset, tuntemattomista syistä johtuvat epämuodostumat (esim. epämuodostumaoireyhtymät, yksittäiset keskushermostoepämuodostumat)
- ulkoiset prenataaliset, eli ennen synnytystä edeltävät, syyt (esim. lääkkeet, infektiot, sikiön kasvun ja ravitsemuksen häiriöt)
- perinataaliset, eli synnytyksen alkamisesta ensimmäisen elinkuukauden loppuun, syyt (esim. infektiot, syntymään tai synnytykseen liittyvät keskushermoston vauriot)
- postnataaliset eli ensimmäisen elinkuukauden jälkeiset syyt (esim. infektiot, psykoosi, psykososiaaliset syyt). (Kaski ym. 2001b, 32.)

Kehitysvammaan voi liittyä lisävammoja. Näitä ovat muun muassa kielelliset häiriöt, erilaiset neurologiset häiriöt, liikuntavammat ja aistivammat. Lisävammat vaikuttavat henkilön toimintakykyyn riippuen siitä, miten paljon niitä on ja minkä asteisia ne ovat laadultaan. Tulee kuitenkin huomioida, että jokaisella kehitysvammaisella henkilöllä on omat yksilölliset vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä, jotka tulee tuoda esille ja tarvittaessa tukea niitä. (Malm ym. 2004, 165, 176.)

3.1.3 Kehitysvammaisuus ja kuvat

Kehitysvammaisuuteen liittyy usein vaikeuksia kommunikoinnissa, ymmärtämisessä ja itsensä ilmaisemisessa (Malm ym. 2004, 192 - 193). Haasteita voi esiintyä myös muistikapasiteetin käytössä, mutta tiedon vastaanottamista voidaan helpottaa useilla toistoilla. Esimerkiksi kuvien avulla voidaan toistaa asioita tarvittaessa. Kuvien yksi hyvä puoli onkin se, että ne pysyvät paikallaan tarvittavan ajan. (Ikonen & Höylä 1998, 213; HUUHTANEN 2001a, 48.) Monet kehitysvammaiset henkilöt hyötyvät kuvien käytöstä kommunikoinnin ja ymmärtämisen tukena. Kuvien avulla voidaan lisätä vuorovaikutusta ja kommunikointia. Niiden avulla henkilö voi ilmaista itseään, esimerkiksi tunteita, toiveita ja mielipiteitä, jotka taas lisäävät henkilön mahdollisuutta olla osallisena ympäristön kanssa. Kuvat myös jäsentävät arkea ja sen toimintoja. Vaikeiden käsitteiden ymmärtämistä voidaan harjoittaa kuvia käyttämällä. (Malm ym. 2004, 192 - 193; KETONEN, PALMROTH, RÖMAN, SALMI & POIKKEUS 2003, 180 - 182.)

Kehitysvammaisella henkilöllä saattaa kuitenkin olla kuvien katselun strategiat epäsystemaattisia. Kuvan kokonaisuus voi jäädä ymmärtämättä, katse voi kiinnittyä epäolennaisiin seikkoihin ja näin ollen kuvan sanoma voi jäädä epäselväksi. (FADJUKOFF 1998, 427.) Yksinkertaiset ääriiviivapiirroukset ovat yleensä kehitysvammaiselle helpommin ymmärrettävissä kuin valokuvat (von TETZCHNER & MARTINSEN 1999, 35).

3.2 Autismi

3.2.1 Yleistä autismista

Sana `autismi´ pohjautuu kreikkalaiseen sanaan `autos´, joka tarkoittaa sanaa `itse´. Näin ollen autismin voisi sanana ajatella tarkoittavan itseensä vetäytymistä, omissa maailmoissaan elämistä. (Kujanpää & Norvapalo 1998, 28.) Autismilla tarkoitetaan neurobiologista keskushermoston kehityshäiriötä, joka aiheuttaa vaihtelevia toiminnan rajoitteita (Autismi 2007). Tarkempia syitä autismille ei vielä tunneta. Kehityshäiriö ilmenee hermosolujen ja hermosolukkojen välisissä yhteyksissä eli aivojen "tietoliikenteessä". (Autismin kirja 2008a.)

Autistinen henkilö kommunikoi usein poikkeavalla tavalla, jonka vuoksi on tärkeää, että hänelle löydetään kommunikointitapa, jolla hän voi ilmaista itseään tullakseen ymmärretyksi. Autistinen henkilö myös ajattelee, ymmärtää ja mieltää asioiden merkityksiä ja ympäristöään eri tavalla. Hän tarvitsee keinoja ymmärtääkseen ympäristöään ja siinä tapahtuvia toimintoja; strukturointi on eräs keino auttaa näissä asioissa. (Autismi 2007.) Huomattavasti poikkeavaa on usein myös aistien välittämä tieto ja sen tulkinta, jolloin myös poikkeavat reaktiot aistiärsykkeisiin ovat yleisiä. Käyttäytymisessä autistisella henkilöllä esiintyy joitakin erityisiä piirteitä kuten puutteelliset sosiaaliset vuorovaikutustaidot, rajoittunut käytös sekä kommunikaatiohaasteet. (Autismin kirja 2008b.) Autismiin saattaa liittyä joitain liitännäisongelmia kuten epilepsia, kehitysvamma, kuulovamma ja näkövamma (Ikonen & Suomi 1998b, 54).

3.2.2 Autismi ja kuvat

Autistiselle henkilölle auditiivisen eli kuuloaistiin perustuvan kanavan kautta tuleva tieto ei ole välttämättä merkityksellinen (Kerola 2001, 89). Sen sijaan

autististen henkilöiden visuaalinen havaitseminen on usein vahvaa. Heidän on yleensä helppo oppia ymmärtämään kuvien merkityksiä; tietty kuvasymboli vastaa tiettyä toimintaa. Visualisointi, kuvien käyttö, on hyvä keino päästä vuorovaikutukseen autistisen henkilön kanssa, mikäli hänen näkökykynsä on kunnossa. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 35.)

Usein kuvia käytetään kommunikoinnin tukena tai korvaavana kommunikointikeinona autistisen henkilön kanssa, mutta on muistettava, että kuvia voidaan käyttää muihinkin tarkoituksiin (Hakala, Hylkkö, Manninen, Oesch, Salo & Siikanen 2001, 110). Ympäristön visualisointi kuvilla auttaa autistista henkilöä toimimaan tarkoituksenmukaisesti (Kerola 2001, 114). Ikonen ja Suomi (1998a, 173) ovat laatineet teokseen "Autismi teoriasta käytäntöön" listan visuaalisen strukturoinnin eduista:

- visualisointi helpottaa autistisen ennakointia ja sopeutumista muutoksiin, mikä on usein heille vaikeaa
- visuaalisella strukturoinnilla lisätään autistisen henkilön itsenäisyyttä ja vähentää riippuvuutta toisten avusta
- visualisointi lisää osallistumista
- visualisoinnin kautta voidaan selventää asioita, joita on muuten vaikea ymmärtää (abstraktit ja käsitteelliset asiat)
- visualisointi auttaa sopeutumista sosiaaliseen ympäristöön.

4 TILAN JA TOIMINNAN STRUKTUROINTIA

Käsitteitä strukturi ja strukturointi käytetään monissa eri tarkoituksissa, eikä niille ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää (von Tetzchner & Martinsen 1999, 151). Useimmiten struktuurilla tarkoitetaan selkeää rakennetta, jonka

avulla asioista ja tilanteista tulee helpommin ymmärrettäviä. Mielessämme strukturoimme, eli suunnittelemme omaa toimintaamme koko ajan; mitä teemme, missä teemme, kenen kanssa ja milloin. Ilman struktuuria elämämme olisi yhtä kaaosta. (Kerola 2001, 14.)

Erityistä tukea tarvitseva henkilö tarvitsee selkeän järjestyksen elämään. Struktuurin avulla henkilö tietää mitä tekee, missä, milloin, kenen kanssa ja mitä seuraavaksi tehdä. Struktuurin avulla voidaan ennakoida uusia tilanteita; kun tiedetään mitä tullaan tekemään, se tuo turvallisuuden tunnetta. Myös häiriökäyttäytymistä voidaan vähentää ennakoimalla tilanteita. Struktuurin avulla voidaan vähentää kaaoksesta syntyvää levottomuutta ja kyvyttömyyttä toimia oikein. Turvallisuutta lisäävät myös selkeät toimintamallit ja rutiinit. Struktuurin avulla voidaan tukea itsenäisyyttä, aloitteellisuutta, itseohjautuvuutta ja arkipäivän selviytymistä. Henkilö voi esimerkiksi katsoa kuvitetusta päiväohjelmasta mitä hänen on tehtävä seuraavaksi ja näin hänen ei tarvitse odottaa ohjaajan ohjeita vaan hän voi toimia itsenäisesti. Strukturointi helpottaa yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta. Strukturoida voidaan esimerkiksi tilaa, aikaa, toimintaa, kommunikaatiota ja henkilöitä. (Ikonen & Suomi 1998a, 157 - 158.) Me tässä opinnäytetyössämme teimme tilan ja toiminnan strukturointia.

4.1 Tilan strukturointia

Monelle erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle tilan hahmottaminen voi olla vaikeaa. Esimerkiksi autistisen henkilön on vaikea hahmottaa tilaa ja itseään tilassa. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa käy paljon erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, joten kyseisessä paikassa tulee huomioida heidän tarpeensa. Tilojen tulisi olla helposti hahmotettavia ja selkeitä, jotta siellä olisi helppo toimia. Tiloja voidaan selkeyttää esi-

merkiksi väreillä, kontrastiväreillä, teksteillä, kuvilla, symboleilla ja toimintojen mukaan. Tiloja voidaan jakaa myös hyllyjen ja sermien avulla niin, että tiettyjä toimintoja suoritetaan aina samassa tilassa. Selkeyttä tuo myös se, että kaikilla tavaroilla on oma paikkansa. (Ikonen & Suomi 1998a, 168.)

On huomioitava, että kaikki eivät ymmärrä kirjoitettua tekstiä, joten tiloissa tulisi olla tietoa visuaalisesti tilan käyttötarkoituksesta. Erityisesti ne ovat tärkeitä silloin, kun kommunikointiongelmien liittyä ymmärtämistä vaikeuksia kokenut kehitysvammaisilla ja autistisilla henkilöillä. Tilojen ja paikkojen hahmotamista voidaan selventää lisäämällä kuvallisia tai kosketeltavia merkkejä ympäristöön. Esimerkiksi kaappien reunassa ja ovissa voi olla kuvilla merkittu mitä ne pitävät sisällään sekä mitä kyseisessä huoneessa on (ks. kuva 1.). (Huuhtanen 2001a, 53 - 54.)

KUVA 1. Esimerkki tilan struktuurista
(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

4.2 Toiminnan strukturointia

Monen kehitysvammaisen ja autistisen henkilön on vaikea suunnitella ja työskennellä järjestelmällisesti. Tällöin voi olla vaikea hahmottaa mistä työ alkaa, miten siinä edetä ja mihin se loppuu. Toiminta voi silloin jumittua paikoilleen tai se ei ole tarkoituksen mukaista toimintaa. Siksi on tärkeää, että toiminta strukturoidaan visuaalisesti. Tehtävien toistuessa samanlaisena ja strukturoituna henkilöllä on mahdollisuus oppia tehtävä. Toiminnan struktuurin avulla lisätään omatoimista työskentelyä. Se antaa samalla onnistumisen kokemuksia ja myös motivaatio kasvaa onnistumisten myötä. Toiminnan struktuuria luovat selkeät toimintapisteet, materiaalit, ohjeistus tehtäviin kuvilla tai kirjallisella ohjeella. (Ikonen & Suomi 1998a, 169 – 170.)

5 PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKAATIO

Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa. Se koostuu viesteistä, joita vastaanotetaan ja lähetetään. Puhuminen on ihmisille tyypillisin kommunikointikeino. Ihmisen puheilmaisu voi kuitenkin puuttua kokonaan tai olla puutteellinen useista erilaisista syistä johtuen. Tavallisimpia vammoja ja sairauksia, joiden yhteydessä esiintyy kielihäiriöitä, ovat muun muassa kehitysvamma, autismi, aspergerin oireyhtymä, CP-vamma ja dementia (Huuhtanen 2001b, 12 - 14; Kommunikoinnin häiriöiden syitä 2007).

Mikäli ihmisellä on pysyvä tai väliaikainen kielihäiriö, voidaan kommunikoinnissa käyttää puhetta tukevia (augmentative) tai korvaavia (alternative) kommunikointikeinoja. Näiden keinojen tarkoituksena on löytää ihmiselle

mahdollisuus viestien välittämiseen. Suomalaiset käyttävät usein lyhennettä AAC, millä viitataan termien englanninkieliseen nimeen alternative and augmentative communication. Puhetta korvaavaa kommunikointia käytetään kun ihminen ei käytä puhetta kommunikointikeinonaan lainkaan. Mikäli henkilön puhe on vuorostaan epäselvää tai niin puutteellista, että viestin ymmärtäminen on hankalaa, käytetään apuna puhetta tukevaa kommunikointia. (Huhntanen 2001b, 12 - 14.)

Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja ovat muun muassa viittomat, graafiset merkit kuten PCS- kuvat ja piktogrammit, kuvat sekä erilaiset kosketeltavat merkit (von Tetzchner & Martinsen 1999, 22 - 39). Tässä opinnäytetyössä on keskitytty nimenomaan AAC: ssa käytettäviin kuviin.

6 TEORIAA KUVIEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTALLA

6.1 Kuvien merkitys ympäristömme strukturoinnissa sekä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten elämässä

Ihmisen elinympäristö ei ole irrallinen, ihmiseen vaikuttava ulkopuolinen tekijä, niin kuin se usein käsitetään. Ympäristön ja sen kokijan suhde on luonteeltaan vuorovaikutuksellinen siten, että ympäristö vaikuttaa toimintaan ja henkilö vaikuttaa ympäristöön ja sen tapahtumiin omalla toiminnallaan ja olemassaolollaan.
(Ikonen 1998, 409.)

Kuvia voidaan käyttää moniin eri tarkoituksiin. Niillä voidaan esimerkiksi ilmaista itseä, ne voivat olla ymmärtämisen tukena tai niiden avulla voidaan jäsentää asioita ja löytää oikeaan paikkaan. Kuvat ovat apunamme, kun havainnoimme ympäristöä. Päivittäin vastaanotamme ja välitämme erilaisia ku-

vallisia viestejä esimerkiksi opasteiden sekä liikennemerkkien kautta. (Kuvat kommunikoinnissa 2007, 3 - 4.)

Kuvilla voidaan strukturoida eli jäsentää esimerkiksi esineiden käyttötarkoitusta. Kaappien oviin voidaan laittaa kuvia, jotka kertovat kaapin sisällöstä tai pesuainepurkin kylkeen voidaan laittaa pesukoneen kuva, joka kertoo purkin käyttötarkoituksesta. Ympäristön kuvittaminen helpottaa siis paikkojen hahmottamista ja selventää esineiden käyttötarkoitusta. (Ensimmäisten kuvien valinta 2008.) Kuvat toimivat myös opasteina löytääksemme oikeaan paikkaan. Kuvien avulla voidaan selkeyttää tapahtumien kulkua sekä jäsentää eri toimintavaiheita. Kuvallinen toimintaohje helpottaa siirtymistä toimintavaiheesta toiseen sekä tuo turvallisuuden tunnetta. Kuvallinen päivä- tai viikko-ohjelma voi auttaa selviytymään päivittäisistä rutiineista. Se tukee henkilön itsenäistä toimintaa ja oma-aloitteellisuutta. (Kuvat kommunikoinnissa 2007, 6 - 7.)

Kuvat toimivat myös muun muassa ilmaisun välineenä ja viestintäkeinona ihmisille, joiden on vaikea ilmaista itseään tai ymmärtää muita puheen tai kirjoitetun kielen avulla. Kuvia voidaan käyttää sanojen tapaan. Niillä voidaan ilmaista omia tarpeita ja toiveita. Niiden avulla voi hakea huomiota, keskustella tai pyytää asioita. Kuvien avulla voidaan myös kertoa tunteista, vastustaa, kieltäytyä, valita sekä kysyä eri asioita. Kuvat voivat toimia ymmärtämisen tukena, esimerkiksi puheen tai kirjoitetun kielen rinnalla. Kuvat tukevat uusien asioiden sekä käsitteiden ymmärtämistä ja jäsentävät itsenäistä toimintaa (Kuvat ja graafiset merkit 2008; Kuvat kommunikoinnissa 2007, 3 – 4.)

6.2 Kuvien ymmärtäminen

Kuvien ymmärtäminen on tärkeä kognitiivinen taito, kuitenkin se ei ole itsestään selvää, niin kuin me mahdollisesti ajattelemme. Pienet lapset ymmärtävät kuvien merkityksiä vain vähäsen, mutta kuvien ymmärtäminen kehittyy vähitellen lapsen kasvaessa. Esimerkiksi varhaisessa kielenkehityksen vaiheessa lapsi ei osaa yhdistää tietämiään esineiden nimiä samojen esineiden kuviin. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 35.) Kuvien esittämät objektit opitaan yleensä aikaisemmin, kuin toimintaa esittävät kuvat. Esimerkiksi kuva jossa on pyörä, on helpompi ymmärtää kuin kuva, millä tarkoitetaan juoksemista. Monien kehitysvammaisten henkilöiden on vaikea tulkita kuvien sisältöä. Vaikeasti kehitysvammaiset henkilöt eivät aina tiedä mitä kuvan on tarkoitus esittää, varsinkaan, jos kuvassa olevan esineen käyttötarkoitus ei ole tuttu. Kuvien tulkinnan vaikeus voi johtua tämän lisäksi esimerkiksi heikosta visuaalisesta hahmotuskyvystä. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 215.)

Kuvan tulkinta on prosessi; ensin tarvitsee oivaltaa ja tunnistaa kuva, jonka jälkeen vasta pystyy ymmärtämään kuvan merkityksen. Kuvan lukemista olisi hyvä opettaa, jotta kuvien käytöstä olisi hyötyä. Opettaminen aloitetaan siitä, että henkilö tunnistaa ensin kuvat ja mitä ne esittävät. Kuvan tulkitsemisen taito riippuu henkilön muista kokemuksista ja kypsyydestä. (Fadjukoff 1998, 427 – 428.)

6.3 PCS- kuvat

Kuvien kehittämishanke päätettiin toteuttaa PCS- kuvien avulla. PCS- kuvilla (Picture Communication Symbols) tarkoitetaan yksinkertaistettuja värillisiä tai mustavalkoisia piirroksuvia. Niiden ylä- tai alapuolelle on kirjoitettu merkitysvastine (=kuvateksti) ja ne ovat ilmeikkäitä, joten niitä on myös mukava

katsella. Kuvasympoleja voidaan käyttää muun muassa informaation saavuttamisen, itsenäistymisen ja osallistumisen, sekä kommunikoinnin tukena (An Introduction to Symbols 2008; Malm ym. 2004, 136).

PCS- kuvapankki on todennäköisesti yleisimmin käytetty kuvapankki niin Suomessa kuin maailmallakin (Kuvapankkeja ja kuvakokoelmia 2008). Etunäillä on laaja kuvavalikoima, joka koostuu noin 10 000: sta erilaisesta kuvasympoleista (suomenkielisenä saatavilla on noin 9000 PCS- kuvaa). PCS- kuvia on kehitelty 25: n vuoden ajan ja ohjelma on käännetty jo 44: lle kielelle. Yhdysvaltalainen yritys Mayer-Johnson omistaa oikeudet kuvapankkiin ja vastaa sen päivityksestä. (An Introduction to Symbols 2008; Kuvapankkeja ja kuvakokoelmia 2008.)

PCS- kuvien laaja levinneisyys Suomessa sekä niiden tekniset ominaisuudet vakuuttivat käyttämään PCS- kuvia kehittämishankkeen perustana. Olimme myös tutustuneet PCS- kuviin ja niiden tekemiseen SK2000- (Symbolikirjotus2000) ohjelmalla aiemmin opintojemme aikana, joten meillä oli jonkinlainen käsitys siitä, miten ohjelma toimii ja millaisia PCS- kuvat todellisuudessa ovat. Opintoihimme liittyvien harjoittelujaksojen aikana olimme myös nähneet PCS- kuvia käytettävän kentällä hyvinkin yleisesti. Näiden seikkojen vuoksi tuntui luontevalta ryhtyä toteuttamaan kehittämishanketta nimenomaan PCS- kuvilla.

6.4 Kuvan värit ja kontrastit

Väreillä on useita erilaisia merkityksiä ja tehtäviä. Esteettisyyden ja symbolisuuden lisäksi niillä on useita käytännöntehtäviä. Värit voivat toimia muun muassa varoittavina, opastavina sekä hälyttävinä signaaleina. Ne voivat myös helpottaa sanoman ymmärtämistä ja johdattaa katsetta merkityksellisiin, kes-

keisiin asioihin. (Harald 2007, 138.) Esimerkiksi kehitysvammaisuuteen saattaa kuitenkin liittyä värinäkemisen ongelmia, jolloin henkilö ei pysty käyttämään hyödyksi värien välittämää informaatiota. On myös kulttuureja, joissa ihmiset eivät pysty tunnistamaan värivalokuvia, vaan ymmärtävät mustavalkoisia ääriiviivapiirroksia paremmin. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 37.)

Värien psykologisista vaikutuksista on paljon kirjallisuutta, mutta niiden väittämät ovat usein ristiriidassa keskenään, minkä vuoksi niitä on hankala yleistää. Ihmiset kokevat värit eri tavoin. Jollekin kirkkaat värit ovat piristäviä, toiselle levottomia. Tummat sävyt voidaan kokea turvallisina ja lämpiminä, mutta joku voi kokea ne myös masentavina. Sisätilan käyttötarkoitus antaa suunnan värien käyttöön tilassa. Lämpimillä väreillä voidaan lisätä fyysistä aktiivisuutta, kun taas viileillä väreillä luodaan rauhoittavaa ja keskittymistä edistävää vaikutelmaa. Opastekuvissa tarkoituksenmukaista on käyttää muusta ympäristöstä erottuvia värejä. (Harald 2007, 239; Huttunen 2005, 121 - 123.)

Ihminen reagoi vain eroihin ja muutoksiin näkökentässä. Tämän vuoksi tarvitaan kontrastia, jolla tarkoitetaan vastakohtaisuutta ja rinnastamisesta syntyvää eroavaisuutta. Esimerkiksi PCS- kuvissa käytetään paljon mustia ääriviivoja valkoisella taustalla, jolloin kuva erottuu paremmin kuvan muista osista ja taustastaan. Kuvassa värikontrasti syntyy eri kuvan osista, välittömästi toistensa yhteydessä olevista, tai etäämpänä sijaitsevista väripinnoista. Selkeimmin värien suhde ilmenee rajakontrastissa, jolla tarkoitetaan sellaista väripintojen rinnastumista, jossa pinnat ovat suorassa kosketuksessa toisiinsa. Ihmisen näköaistille keskeisin hahmottamisen keino onkin rajakontrastit, koska näkömme on kehittynyt reagoimaan rajoihin ja tulkitsemaan niitä (ks. kuva 2.). (Harald 2007, 94, 219.)

KUVA 2. Esimerkki rajakontrastista

6.5 Opastetekstit

Tässä luvussa puhutaan opasteteksteistä, mutta kyseistä teoriaosuutta on sovellettu opinnäytetyössä opastekuvien lisäksi myös asiakastilanteisiin tehtyjen käyttökuvien kohdalle, vaikka ne eivät varsinaisesti opasteina toimikaan.

”Selkokieli on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi mukautettua kieltä niitä ihmisiä varten, joilla on vaikeuksia lukemisessa ja ymmärtämisessä (tai molemmissa)” (Selkokielen määritelmä 2008). Opasteteksteihin käytetään selkokieltä. Se sopii kaikille, mutta erityisesti sitä tarvitsevat kehitysvammaiset, monivammaiset ja syntymästään asti kuurot. (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 72.)

Tekstin luettavuuteen vaikuttaa kirjainten koko, fontti, leikkaus ja tekstin värien suhde taustaväriin (Harald 2007, 147). Opasteteksteihin käytetään suurehkoa ja helppolukuista kirjasintyyppiä (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 72). Helppolukuisessa kirjasintyyppissä kirjaimet poikkeavat riittävästi toisistaan ja näin ollen ne voidaan tunnistaa nopeasti. Kirjaimissa ei saa olla paljon paksuusvaihtelua, koska liian suuri viivojen paksuusvaihtelu tekee tekstistä rauhatonta. Kirjaintyyppin ei tule olla liian kapeaa, koska se tekee tekstistä liian

kasautuneen ja tiiviin näköisen. Tällöin kirjaimia on vaikea erottaa toisistaan. Kirjaintyyppiin ei tule myöskään olla liian laihaa, koska siitä ei synny tarpeeksi kontrastia ja silloin lukeminen vaikeutuu. (Itkonen 2006, 73 - 74.)

Kirjaintyyppiä jaetaan kahteen pääryhmään, jotka ovat antiikva ja groteski. Antiikva on kaksivahvuinen kirjaintyyppi, siinä kirjainten ylöspäiset viivat ovat ohuita ja alaspäiset paksumpia. Kirjainten päteviivat ovat vaakasuorat. Esimerkkinä Times Roman ja Palatino. Groteski on päätteetöntä ja kirjaimet ovat lähes tasavahvaa, esimerkiksi Helvetica ja Avant Garde. Yleisesti antiikvaa pidetään helppolukuisempina kuin groteskia. (Itkonen 2006, 72 - 73.) Erityisryhmien osalta asiaa ei ole tutkittu, joten turvallisinta on käyttää yleisiä ohjeita (Selkojulkaisujen ulkoasu 2008).

Opasteteksteissä alkukirjaimet ja lyhyet sanat tulee kirjoittaa isoilla kirjaimilla. Suuraakkosten käyttöä pitemmissä sanoissa tulee välttää, koska eri kirjaimet hahmottuvat siinä huonosti. Pienaakkoset ovat pääsääntöisesti helppolukuisempia. Koho- ja syvennyskuvioiset kirjaimet ovat kaikki isoilla kirjaimilla. (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 72.)

Suosittelava tekstin korkeus opasteissa, joiden välittömään läheisyyteen pääsee, on vähintään 15 millimetriä. Sijaintia ja suuntaa antavissa opasteissa, joita luetaan muutaman metrin etäisyydeltä, mutta joiden läheisyyteen myös pääsee, tekstin korkeus on 25 - 40 millimetriä. Nimikilvissä, joita luetaan 1 - 3 metrin etäisyydeltä tekstin korkeus tulee olla 70 - 100 millimetriä. (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 73.)

Tekstin tulee muodostaa selvä kontrasti taustaa vasten, jotta se on helppo havaita ja lukea. Musta teksti valkoisella pohjalla on luettavinta. Myös hyvinä väriyhdistelminä on pidetty mustaa keltaisella, vihreää valkoisella, valkoista sinisellä tai sinistä valkoisella. (Harald 2007, 147.) Väripohjien käytössä tulee

kuitenkin olla varovainen (Selkojulkaisujen ulkoasu 2008). Opasteen ollessa valaistu sisältä päin, tekstin tulee olla vaalea tummalla pohjalla, jotta se ei häikäise (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 74).

6.6 Kuvaopasteet ja niiden sijoittelu tilassa

Opasteita suunniteltaessa tulee huomioida kaikki käyttäjäryhmät. Periaatteena voidaan pitää sitä, että kun huomioidaan eri vamma ryhmien tarpeet niin opasteista hyötyvät kaikki. Tässä opinnäytetyössä pääasialliseksi kohderyhmäksi valittiin kehitysvammaiset sekä autistiset henkilöt, mutta kuten jo aiemminkin on mainittu, hankkeen taustalla on vahvasti myös Design for All-periaate. Opasteen havaitsemiseen liittyy muutama mainitsemisen arvoinen seikka:

- opasteen tulee muodostaa kontrasti taustansa kanssa ja olla hyvin valaistu, jotta se on helposti löydettävissä
- opasteessa käytettyjen kirjainten, symbolien ja numeroiden tulee olla helposti hahmotettavia sekä selkeitä
- tekstin lisäksi tai tilalla opasteissa voidaan käyttää kuvasymboleja.

(Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu & Heinonen 2008.)

Opasteiden pintamateriaalin tulisi olla kiiltämätön ja heijastamaton. Lasipintaisissa opasteissa tulee käyttää heijastamatonta lasia. Opasteet sijoitetaan helposti havaittavaan paikkaan, 1400 - 1600 millimetrin korkeudelle lattiasta. Opasteiden välittömään läheisyyteen olisi hyvä päästä, jotta muun muassa

näkövammaiset pääsevät lähelle opastetta. Huonetiilojen opasteet sijoitetaan seinään oven aukeamispuolelle, jotta vältetään törmäämisvaaraa oven auetessa. Opasteiden tulee selkeyden vuoksi noudattaa yhdenmukaista linjaa. (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 72.)

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ARVIOINTI

7.1 Opinnäytetyöprosessi

Lokakuussa 2007 opettajamme Helena Koskimies kertoi meille, että Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelulta oli tullut tilaus mahdollisesta opinnäytetyöstä. Kiinnostuimme aiheesta sekä sen käytännönläheisyydestä, ja näin ollen tapasimme toisemme ja päätimme tehdä opinnäytetyötä yhdessä. Marraskuussa tapasimme ensimmäisen kerran yhteistyökumppanimme, ohjaus- ja neuvontapalvelussa työskentelevän Ulla Lahden ja Mari Niinivirran. He kertoivat enemmän odotuksistaan sekä tarpeistaan kuvien kehittämishankkeeseen liittyen. Sovimme pääpiirteet opinnäytetyön aikataulun suhteen sekä käytännöntyön toteutukseen liittyviä seikkoja. Joulukuun ajan pohdiskelimme aihetta omilla tahoillamme, jonka jälkeen aloitimme tiiviimmän yhteistyön.

Tammi - maaliskuussa 2008 etsimme teoriatietoa aiheesta ja tutustuimme siihen. Huomasimme, että olemme tekemisissä asian kanssa, joka on teorian osalta hyvin hajanainen kenttä ja siihen oli vaikea löytää sopivaa tietoa. Tapasimme ohjaavan opettajamme ja hänen kanssaan pohdimme työn teoreettista viitekehystä. Saimme häneltä joitakin hyviä ehdotuksia lähteistä ja vinkkejä siitä, mihin asioihin meidän kannattaisi paneutua seuraavaksi. Keskustelimme

myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun lehtori Raija Lundahlin kanssa muun muassa teoreettisesta viitekehuksesta, kuvien väreistä ja mahdollisista lähteistä. Koimme tarvitsevamme lisää tietoa kuvahankkeesta, joten tapasimme yhteistyökumppanimme ja keskustelimme heidän kanssaan tavoitteista sekä kuvien tarkoituksesta enemmän. Tavoitteemme selkiytyivät ja meidän oli helpompi aloittaa kuvien konkreettinen työstäminen.

Huhti - toukokuussa teimme tiiviisti työtä kuvia suunnitellen ja työstäen. Olimme ajoittain yhteydessä sähköpostitse yhteistyötahoon ja keskustelimme siitä, miten työmme etenee ja pyysimme palautetta kuvaideoistamme. Pidimme yhteisen palaverin ohjaavan opettajan sekä yhteistyötahon kanssa, jossa kävimme läpi muun muassa mitä olimme saaneet aikaan ja mitä meidän tulisi vielä työstää. Toukokuun lopussa kuvat olivat aikataulumme mukaisesti valmiita ja veimme ne ohjaus- ja neuvontapalvelun käyttöön.

Kesäkuussa aloitimme varsinaisen opinnäytetyön kirjoittamisen. Etsimme lisää teoriatietoa ja pohdimme mitkä kaikista keräämästämme teoriasta ovat meidän työmme kannalta keskeisiä ja tarpeellisia. Kirjoitimme työtä pääasiassa yhdessä, mutta joitain aihealueita teimme itsenäisesti. Itsenäisesti tehdyt osiot käytiin yhdessä läpi ja niihin tehtiin muutoksia tarpeen vaatiessa. Elo- ja syyskuussa tapasimme ohjaajamme ja saimme palautetta aikaansaannoksestamme, jonka huomioimme kirjoitustyötä jatkaessamme. Kirjoitusprosessia jatkoimme aina syyskuun loppuun asti. Syyskuun lopulla valmistelimme opinnäytetyön esitystä, joka pidettiin lokakuun ensimmäisenä päivänä.

7.2 Kuvamateriaalin suunnittelu

Saatuamme tämän hankkeen, meillä ei ollut mitään valmista kaavaa, miten lähdemme toteuttamaan kuvia. Aluksi keskustelimme ohjaus- ja neuvontapalvelun työntekijöiden kanssa ja tarkensimme opinnäytetyön tavoitteita sekä

tarkoitusta. Ohjaus- ja neuvontapalvelun toiminta ei ollut entuudestaan meille kovin tuttua, joten lisäksi tarkoituksenmukaista oli tutustua paremmin heidän toimintaansa. Alun perin tarkoituksenamme oli päästä seuraamaan asiakastilannetta, jotta näkisimme konkreettisesti mihin kuvia tarvittaisiin erityisesti ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakastilanteissa. Tämä ei kuitenkaan valitettavasti toteutunut, koska sillä hetkellä siihen ei ollut mahdollisuutta meistä riippumattomista syistä. Näin ollen kävimme keskustelua ohjaus- ja neuvontapalvelun työn luonteesta ohjaajiemme kanssa, jotta pystyimme ymmärtämään heidän tarpeensa kuvien kehittämishankkeeseen liittyen. Lisäksi tutuimme toimintaan Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön internetsivujen kautta.

Kuvien suunnittelu lähti käyntiin siten, että meidän oli ratkaistava millaisia kuvia ylipäänsä valmistamme. Kokosimme, analysoimme ja yhdistelimme hajallaan olevaa tietoa kuvista, opasteista sekä erityisryhmien tarpeista niihin liittyen. Tämän osuuden koimme haasteelliseksi. Mietimme myös olisivatko valmiit opastekuvat, joita yhteiskunnassamme yleisesti käytetään, sopivia kehityshankkeeseemme. Osaan paikoista niin sanotut yleiset opastekuvat olisivatkin olleet ihan hyviä (esim. WC- opasteet ja ravintolaopaste), mutta niistä ei olisi kuitenkaan löytynyt kuvia joka paikkaan, joten päätimme olla käyttämättä niitä. Halusimme luoda yhtenäisen linjan ja käyttää samantyyppisiä kuvia, jolloin ne toisivat muun muassa tiloihin yhdenmukaisuutta ja selkeyttä. Näin päädyimme PCS- kuviin. Totesimme, että niistä löytyy hyvin tarvitsemamme kuvia ja ne ovat kohtuullisen hyvin myös muokattavissa. Tärkeä valintakriteeri oli myös se, että ne ovat suurelle osalle asiakkaista entuudestaan tuttuja.

Kuvien suunnitteluvaiheessa vierailimme myös ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa sekä rakennuksen sisääntuloaulassa ja arvioimme, mihin paikkoihin kuvia tarvitaan. Kirjasimme ylös ideoitamme kuvista ja niiden mahdollisista

sijoittelukohdista. Lisäksi otimme valokuvia tiloista ja valokuvien avulla pystyimmekin pohtimaan myöhemmin mihin kuvia olisi hyvä sijoittaa. Saimme kuvista ja niiden sijoittelupaikoista joitakin toiveita myös yhteistyötaholta. Esitimme heille kuvaideoita, joiden ajattelimme olevan hyödyllisiä. Saimme niistä palautetta ja sen jälkeen aloimme suunnitella kuvia konkreettisesti. Tavoitteenamme oli, että kuvat olisivat selkeitä eikä niissä olisi liikaa yksityiskohtia.

Alunperäinen suunnitelmamme oli, että teemme vain opastekuvia yleiseen sisääntuloaulaan ja ohjaus- ja neuvontapalvelujen tiloihin. Kuitenkin työn edetessä suunnitelmat muuttuivat osittain, koska havaitsimme, että kuvat voisivat olla hyödyllisiä myös asiakastilanteissa. Näin ollen teimme opastekuvien lisäksi myös kuvia, joita voidaan käyttää kommunikoinnin sekä vuorovaikutuksen tukena varsinaisissa asiakastilanteissa.

7.3 Kuvamateriaalin valmistaminen

Kuvamateriaalin työstäminen oli koko loppukevään 2008 projekti. Kuvia toteutimme Symbolikirjoitus 2000- ohjelmalla (SK2000) ja työskentelimme Jyväskylän ammattikorkeakoulun tiloissa Sosiaali- ja terveystieteiden toimipisteessä. Ohjelmasta löytyy lisätietoa osoitteesta www.widgit.com/www2000prog/. Löydetyämme sopivia kuvia, niitä muokattiin Paint- kuvanmuokkausohjelmalla. Aiempaa kokemusta kuvanmuokkauksesta oli hiukan, joten aivan "nollatiedoilla" ei tarvinnut lähteä liikkeelle. Haasteellista se kuitenkin oli, koska huomioon täytyi ottaa useita eri seikkoja, kuten muokattavan kuvan:

- koko
- värit
- rajaus
- selkeys (ks. liite 3).

Kuvien muokkauksen jälkeen olimme yhteydessä Ulla Lahteen ja Mari Niinivirtaan sähköpostitse. Lähetimme heille useaan otteeseen ideoitamme kuvista, niin kirjallisesti kuin myös valmiina .jpg- kuvatiedostoina. Pyysimme palautetta kuvista ja muokkasimme niitä lisää, sekä teimme uusia parempia kuvia palautteen ja omien ideoidemme pohjalta. Kuvien muokkaamista suoritettiin useaan eri otteeseen, aivan viime metreille saakka!

Loppujen lopuksi lisäsimme valmiiksi muokatut PCS- kuvat Word-tekstinkäsittelyohjelmaan ja kuvien alapuolelle kuvasymboleja kuvaavat kuvatekstit, merkitysvastineet. Kuvat ja niiden merkitysvastineet sijoitettiin mitoitettuihin taulukoihin, jotta niistä saataisiin mahdollisimman samankokoisia ja myös hyvin yhdenmukaisia. Tässä työvaiheessa oli hiukan hankaluuksia. Aluksi emme keksineet kuvien viemistä taulukkoihin ja emme saaneet kuvista niin yhdenmukaisia kuin olisimme halunneet. Jonkin aikaa mietittyämme löysimme kuitenkin keinon, taulukoinnin, mikä helpotti työtämme. Tämän jälkeen tulostimme kuvat kuvateksteineen ja liimasimme ne taustapahveilleen, jotka olivat mitoitettu ja leikattu sopiviksi kuvia ajatellen.

Seuraavana työvaiheena oli valmiiden tuotosten, taustapahvin sekä niille sijoitettujen kuvien, laminointi ja leikkaus. Pyöristimme laminoinnin jälkeen niiden kuvien reunat, joita käytetään asiakastilanteissa, kun taas kuvat, jotka jäsentävät tilaa ja ovat valmiiksi paikoilleen sijoiteltuina, jätettiin pyöristämättä. Pyöristyksen tarkoituksena oli häivyttää kuvien terävät reunat niistä kuvista, joita käsitellään asiakastilanteissa. Vihdoin aloimme nähdä uurastuksemme tuloksia ja se tuntui hyvälle! Erilaisia kuvia valmistimme 32 kappaletta, mutta todellisuudessa kuvia tehtiin noin 50 - 60, koska joitain kuvia tehtiin useita kappaleita (ks. liite 1.).

7.4 Valmis kuvamateriaali

Kuvien valmistamisen taustalla oli paljon pohdintaa siitä millaisia kuvien täytyisi ylipäänsä olla, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalvelussa käyviä asiakkaita sekä työntekijöitä. Tavoitteena oli myös, että kaikki kyseisessä rakennuksessa liikkuvat henkilöt voisivat hyötyä valmistetusta kuvamateriaalista, jota tehtiin myös strukturoimaan muun muassa rakennuksen sisääntuloaulaa.

7.4.1 Kuvien värimaailma

Kuvien värit pyrittiin pitämään esteettisesti sopivina ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloihin sekä sisääntuloaulaan. Kuvien taustaväriksi valittiin sininen, jota ohjaus- ja neuvontapalvelu on käyttänyt pitkälti sisustuksessaan. Näin ollen sininen taustaväri kuvissa loi tiloihin yhdenmukaisuuden tuntua. Myös sisääntuloaulassa sijaitsevan ravintolan infotaulussa oli käytetty paljon sinistä joten valmistamamme ravintolakuva taustaväreineen sopi myös heidän imagoonsa. Pohjaväriä kuvissa käytettiin vuorostaan valkoista. Erilaisissa opasteissa käytetäänkin usein sinistä ja valkoista väriä, joten myös tämän perusteella nämä värit sopivat tekemiimme opastekuviin varsin hyvin. Valitsemamme sininen ja valkoinen väri loivat myös toisiinsa nähden hyvän kontrastin, mikä vuorostaan tekee kuvasta kokonaisuudessaan selkeämmän. Hyvä kontrasti tulee myös esille valkoisen pohjaväriä sekä mustan kuvatekstin kohdalla. Musta teksti valkoisella pohjalla on luettavinta, kirjoittaa Harald (2007, 147) teoksessaan Värin havaintojen maailmassa (ks. kuva 3.).

KUVA 3. Ravintola- kuva

(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

Itse kuvat olivat joko värillisiä tai mustavalkoisia riippuen niiden sijainnista. Mustavalkoisia kuvia käytimme sisääntuloaulassa, kun taas ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa kuvat olivat värillisiä. Emme halunneet sekoittaa mustavalkoisia ja värillisiä kuvia keskenään yhden tilan keskellä, joten päädyimme ratkaisuun, että mustavalkoiset kuvat sopivat parhaiten yleisiin tiloihin, kun taas värilliset kuvat voivat olla mukavampia ja mielenkiintoisempia ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa. Koska kuvien taustaväriä toimi sininen, pyrimme lisäämään varsinaisiin värillisiin kuviin lämpimiä sävyjä, jotta kuvan vaikutelma ei olisi liian kylmä. Yritimme muokata värillisten kuvien värejä myös siten, että niiden välille syntyisi kontrasteja (ks. kuva 4.). Näin ollen kuvat olisivat helpommin hahmotettavissa ja ymmärrettävissä, koska ihminen reagoi parhaiten muutoksiin näkökentässä, joita myös kontrastit ovat (Harald 2007, 94).

KUVA 4. Värillisiä kuvia
(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

7.4.2 Kuvien koko

Kuvien koko määriteltiin pitkälti silmämääräisesti, koska siitä ei löydy tutkittua tietoa. Otimme asian tiimoilta yhteyttä sähköpostitse Kehitysvammaliiton asiantuntijaan ja häneltä saamamme vastaus kuului seuraavasti:

Tarkkoja ohjeita kuvien koolle on todella vaikeaa antaa johtuen useasta syystä. Kuvien kokoon vaikuttavat mm. katsojan näkökyky ja sen rajoitteet, katseluetäisyys, ja -korkeus sekä tilan valaistus. On myös huomioitava se, katsotaanko kuvia seisten vai esimerkiksi pyörätuolissa istuen. Ilman tilojen käyttäjiltä saatua tietoa ja kokeilua on vaikeaa antaa täsmällisiä ohjeita. (Ohtonen 2008.)

Kuvien koko on siis hyvin riippuvainen käyttäjästä ja näin myös hyvin yksilöllinen asia. Koska ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakaskunta on laaja, em-

me olisi millään ehtineet tutkimaan tämän opinnäytetyön puitteissa sitä, mitkä kuvakoot sopisivat tälle laajalle asiakasryhmälle parhaiten. Opastekuvat muodostuivat taustansa kanssa 18 x 18 senttimetrin kokoisiksi ja asiakastilanteiden käyttökuvat 9 x 9,5 senttimetrin kokoisiksi. Nyrkkisääntönä käyttökuvissa pidimme sitä, että kuva olisi noin kämmenen kokoinen. Sen sijaan opastekuvien täytyi tietysti olla paljon suurempia, jotta ne näkyisivät kauemmaksi.

7.4.3 Kuvatekstit

Kuviin olennaisesti liittyvien kuvatekstien fontiksi valitsimme Palatinon. Se on mielestämme selkeä, silmää miellyttävä sekä yksinkertainen fontti. Se lukeutuu myös niin sanottuihin antiikvafontteihin, joita pidetään yleisesti helpopolukuisina (Itkonen 2006, 72 - 73).

Opastekuvissa fontin kooksi valitsimme 72 pistettä ja pienemmissä käyttökuvissa pistekoko oli 40. Opastekuvien pistekoko määräytyi sen perusteella, että niitä katsova henkilö pääsee kuvan lähelle, jolloin opasteen tekstin koon tulisi olla 15 millimetriä (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 73). Palatinon 72 pistettä yltää noin 10 - 15 millimetriin riippuen kirjaimesta. Kokeilimme isompaakin fonttikokoa, mutta tällöin teksti muodostui liian silmiinpistäväksi huomioiden opastekuviamme koon (18 cm x 18cm). Käyttökuvissa vuorostaan fonttikoko valittiin silmämääräisesti, oman harkintamme perusteella. Fonttikoon määrittäminen on kuvan koon lailla mielestämme hyvin yksilöllistä eikä sitä voida tarkkaan määrittää laajan käyttäjäryhmän vuoksi.

7.5 Kuvamateriaalin vieminen Keski-Suomen vammaispalvelusätiölle

Toukokuussa 2008 käytännöntyö alkoi olla loppusuoralla ja teimme hienosäätöä kuville, jotka eivät olleet vielä täysin valmiita. Hankimme myös asiakastilanteiden käyttökuville kansion sekä kuvataskut, ja veimme tilojen strukturointiin tarkoitettut opastekuvat paikoilleen Keski-Suomen vammaispalvelusätiön ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloihin sekä sisääntuloaulaan. Kuvat sijoitimme noin 1400 millimetrin korkeudelle lattiasta mitattuna, sekä pyrimme valitsemaan opastekuville mahdollisimman keskeiset ja näkyvät paikat, jotta ne kiinnittäisivät tilaan tulevan henkilön huomion. (Ks. kuvat 5 ja 6.)

KUVA 5. WC- opaste aulassa
(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

KUVA 6. Kuvat sijoitettuina paikoilleen
(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

Seuraavana päivänä poltimme kaikki kuvatiedostot vielä cd- levyille, jonka liitimme käyttövalmiiden kuvien kera kuvakansioon. Cd- levyn teimme, jotta ohjaus- ja neuvontapalvelun työntekijöiden olisi helpompi tehdä uusia kuvia tarpeen vaatiessa. Kuvakansion cd- levyineen toimitimme Keski-Suomen vammaispalvelusäätiölle 22. toukokuuta 2008. (Ks. kuvat 7 ja 8.) Esimerkkejä kuvista löytyy liitteestä 2.

KUVA 7. Kuvat kansiossa

KUVA 8. Kuvakansio
(Symbolikirjoitus 2000, PCS- kuvia muokattu 2008)

7.6 Kuvamateriaalin ja opastekuvien sijoittelun arviointia

7.6.1 Itsearviointia

Kuvien valmistaminen oli hidas ja työläs prosessi. Kuvien oli tarkoitus olla valmiina toukokuun loppuun mennessä ja saimme ne valmiiksi juuri sopivasti aikataulun puitteissa. Olemme tyytyväisiä kuvamateriaaliin, jonka saimme aikaiseksi. Kokonaisuudessaan kuvat ovat mielestämme selkeitä, jota edesauttaa muun muassa kuvien hyvät värit sekä kontrastit. Nämä seikat tekevät kuvista myös positiivisella tavalla huomiota ja mielenkiintoa herättäviä. Kuvat valmistimme mielestämme erittäin huolellisesti, niiden valinta perustuu koostamaamme teoreettiseen tietoon ja ne ovat ulkonäöltään huoliteltuja. Valmistamissamme kuvia, otimme huomioon värit, joita ohjaus- ja neuvontapalvelu käyttää muun muassa sisustuksessaan sekä esitteessään. Näin ollen kuvat sopivat esteettisesti hyvin ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloihin.

Kuvien fyysisestä ulkomuodosta löytyy muutama seikka, joita olisimme voineet vielä parantaa. Opastekuvien pintojen tulisi olla kiiltämättömiä, mutta me laminoimme kuvat kiiltäväpintaisella laminointikalvolla, kun taas mattapintainen laminointikalvo olisi ollut parempi vaihtoehto. Lisäksi joissain kuvissa emme pystyneet muokkaamaan värejä haluttuun tapaan Paint- kuvanmuokkausohjelmalla emmekä näin olleen saaneet aikaiseksi esimerkiksi kontrasteja, joita olisimme halunneet kuvaan. Kuvatekstien osalta pohdimme, että olisiko meidän kannattanut tehdä ne isoilla kirjaimilla. Pienaakkosia pidetään pääsääntöisesti helppolukuisempina, mutta toisaalta lyhyet sanat tulisi kirjoittaa isoilla kirjaimilla. Näiden tietojen lisäksi löysimme informaatiota, että suuraakkosten käyttöä pidemmissä sanoissa tulee välttää. (Esteetön rakennus ja ympäristö 2007, 72.) Mielestämme kuvatestit tukevat kuvien antamaa informaatiota ja siksi ne ovat hyödyllisiä.

Laajan ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakasryhmän vuoksi koemme, että meidän oli hankalaa ottaa huomioon yksilöllisiä erityistarpeita, jotka olisivat tehneet kuvista vielä toimivampia ja ymmärrettävämpiä. Joillain asiakkailta on luultavasti käytössään PCS- kuvia samoista teemoista kuin meillä, joten vaarana on myös asiakkaan omien kuvien ja meidän valmistamiemme kuvien sekoittuminen keskenään. Esimerkiksi valmistamamme terapia-/koulu- tai ravintola-kuvat voivat olla erilaiset kuin samat edellä mainitut kuvat, joita asiakas normaalisti käyttää.

Tekemämme kuva cd:n avulla kuvia voidaan tehdä helposti lisää. Kuvat ovat siirrettävissä paikasta toiseen tarpeen vaatiessa; opastekuvat ovat helppo irrottaa paikoiltaan ja käyttökuvat kulkevat hyvin mukana kansiossa. Kuvien käyttöaika vuorostaan pidentää niiden kestävyys laminoinnin vuoksi. Opastekuvien sijoitteluun vaikutti paljon ohjaus- ja neuvontapalvelun tilat. Sijoittelusta löysimme teoretietoja, mitä käytimme hyväksi sen mukaan miten se oli mahdollista kyseisessä tilassa. Esimerkiksi sisääntuloaulassa wc-opasteet jou-

duimme sijoittamaan oviin. Teoriatiedon mukaan sisätiloissa opasteet tulisi sijoittaa kuitenkin seinään oven aukeamispuolelle. Tämä ei kuitenkaan onnistunut kyseisessä tilassa, koska ovien oikealla puolella ei ollut tarpeeksi tilaa opasteille. Sijoittelussa pyrimme huomioimaan mahdollisuuksin mukaan, että opasteet sijoitettiin oikealle korkeudelle.

7.6.2 Arviointikysely

Halusimme saada palautetta kuvista ohjaus- ja neuvontapalvelun työntekijöiltä, jonka vuoksi lähetimme heille arviointikyselyn (ks. liite 3). Kyselyssä kysyimme muun muassa heidän mielipiteitään kuvien tarpeellisuudesta ohjaus- ja neuvontapalvelussa, kuvien toteutuksesta ja ulkonäöstä sekä opastekuvien sijoittelusta. Lisäksi pyysimme parannusehdotuksia. Kysely lähetettiin kahdeksalle henkilölle ja vastauksia saimme viisi kappaletta. Yksi vastaajista sanoi, että hän ei pysty kommentoimaan kuvia, koska ei ole käynyt ohjaus- ja neuvontapalvelussa pitkään aikaan eikä ole siis nähnyt kuvia. Olisimme toivoneet useampia vastauksia, jotta olisimme saaneet tekemästämme työstä enemmän tärkeää palautetta, jota olisimme voineet hyödyntää paremmin tässä arviointiosiossa. Arviointikyselyssä kerroimme, että vastaukset käsitellään anonyymisti.

Vastauksista kävi ilmi, että kuvia pidetään merkityksellisinä ohjaus- ja neuvontapalvelussa. Kuvien avulla asiakkaan on helpompi toimia ja suunnistaa tilassa. Näin ollen asiakas pystyy toimimaan itsenäisemmin ja saamaan onnistumisen kokemuksia.

Kuvat ovat tarpeellisia ja jokseenkin välttämättömiä, jotta tilan hahmottaminen ja suunnistaminen oikeaan kohteeseen Matarankadulla onnistuu. Etenkin aulatila on niin sekava ja vaikeasti hallittavissa (tilan korkeus, ovien paljous, käytävien labyrinthit jne.) jo ns. tavallisellekin ihmiselle, saati henkilölle jolla on vaikeutta ymmärtää/ havaita/nähdä,

joten kuvat ovat ainoa tapa strukturoida tilaa edes jotenkin. Jos henkilö vielä jännittää uuteen paikkaan tulemista ja vieraiden ihmisten tapaamista, ovat kuvat hyvä tapa raamittaa tapahtumia ja tilaa. Näin asiointi kukaties sujuu luonnikkaammin.

Vastaajat olivat tyytyväisiä kuvien ulkonäköön ja kokoon. Heidän mielestään kuvat olivat siistejä ja selkeitä. Lisäksi kuvat olivat sijoiteltu vastaajien mielestä hyvin.

Kuvat ovat selkeitä ja siististi toteutettuja. Kuvat erottuvat hyvin ympäristöstä, mutta eivät kuitenkaan hallitse tilaa vaan sijoittuvat hyvin tilan yleisilmeeseen

Kuvat ovat riittävän suuria, loogisesti sijoitettuja ja kuvatestit vielä selkeyttävät niiden antamaa infoa.

Yhdessä vastauksessa tuotiin esille se, että puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen näkyminen arjessa on tärkeää. Kuvien näkyminen ympäristössä tekee ne tutuiksi meille kaikille. Tämä madaltaa kynnystä käyttää AAC- menetelmiä, esimerkiksi kuvia, niitä tarvitsevan henkilön kanssa. Eräs vastaajista kertoi, että asiakas oli todennut myönteiseen sävyyn: "Täälläkin on niitä samoja tuttuja kuvia."

Vastauksissa oli keskitytty lähinnä opastekuviin. Käyttökuvista ei ollut vielä paljon kokemuksia, joten palaute niiden osalta jäi vähäiseksi. Kuviin oli tutustuttu ja niitä oli otettu mukaan asiakastilanteisiin. Niitä ei kuitenkaan oltu tarvittu kyseisissä asiakastilanteissa. Eräs vastaajista toivoi vielä yksityiskohtaisempia kuvia oman työnsä tueksi.

Arviointikyselyn vastausten perusteella uskomme, että kuvat ovat tarpeellisia ohjaus- ja neuvontapalveluun. Kuvien kehittämishankkeemme herättää mie-

lenkiintoa kehittää jatkossakin puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käyttöä sekä kuvastruktuuria.

8 POHDINTA

Keski-Suomen vammaispalvelusäätöön ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa ei ole aikaisemmin käytetty kuvia, mikä vaikeutti tilojen hahmottamista ja siellä toimimista. Tämän vuoksi opinnäytetyö on hyvin tarpeellinen ja ajankohtainen. Fyysisen ympäristön esteettömyys, muun muassa tiedonsaannin saavutettavuus, on taattava kaikille. Kaikki eivät ymmärrä kirjoitettua tekstiä tai puhuttua kieltä, vaan tarvitsevat sen rinnalle muita vaihtoehtoisia menetelmiä, kuten esimerkiksi kuvia, kommunikointinsa sekä ymmärtämisensä tueksi.

Tarkoituksenamme oli luoda tiloihin selkeyttä ja mahdollistaa ohjaus- ja neuvontapalvelussa käyvien asiakkaiden sujuva asiointi strukturoimalla tilaa kuvilla. Selkeässä ja saavutettavassa ympäristössä on helpompi toimia omaaloitteisesti, oli kyseessä sitten erityistä tukea tarvitseva henkilö tai kuka tahansa. Kun henkilö voi toimia omaaloitteisesti, se lisää hänen motivoituneisuuttaan, riippumattomuuttaan toisista ihmisistä sekä onnistumisen kokemuksia. Ohjaus- ja neuvontapalveluun tuleva asiakas voi myös olla jännittänyt ja kokea olonsa turvattomaksi uudessa paikassa. Turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä tekemällä ympäristöstä sellainen, missä henkilö tietää minne mennä ja kuinka toimia kyseisessä tilassa.

Asettamamme tavoitteet toteutuivat mielestämme hyvin. Onnistuimme selkeyttämään ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloja sekä rakennuksen yleistä sisäntuloaulaa kuvilla. Lisäksi käyttökuvat toimivat asiakkaiden ja työntekijöiden tukena kommunikoinnissa sekä vuorovaikutuksessa. Kuvien suunnit-

telu ja toteutus sekä opinnäytetyön raportointi saatiin valmiiksi sovitun aikataulun mukaisesti. Kuvien suunnittelussa ja toteutuksessa yhdistimme teoria-tiedon omiin kokemuksiimme ja ideoihimme. Lisäksi otimme huomioon yhteistyökumppanilta saadun palautteen. Koemme, että olemme saaneet kuvista myönteistä palautetta yhteistyökumppanilta ja tämä tukee mielipidettämme siitä, että olemme saavuttaneet asettamamme tavoitteet. Miettiessämme, mitä olisimme voineet tehdä toisin, tulee mieleemme, että olisimme voineet käyttökuvien kohdalla kartoittaa laajemmin sitä, millaisia kuvia eri asiantuntijat tarvitsisivat käyttöönsä. Tässä työssä kuviin liittyvistä ideoista ja ajatuksista keskusteltiin lähinnä ohjaajamme Mari Niinivirran kanssa.

Tavoitteenamme oli valmistaa kuvia DfA- periaatteen mukaisesti. Mielestämme onnistuimme toteuttamaan kuvat siten, että niistä hyötyvät kaikki, ei vain ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakkaat. Erityisesti opastekuvat auttavat kaikkia tiloissa liikkuvia ja toimivia henkilöitä. Esimerkiksi sisääntuloaulaan sijoitetut WC- opasteet helpottavat WC- tilojen löytämistä. Yleisesti ottaen opasteisiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Opasteita suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon, mahdollisuuksien mukaan, kaikkien tarpeet. Kirjoitetun tekstin lisäksi opasteissa tulisi mielestämme olla selkeitä kuvia, jotta ne palvelisivat mahdollisimman monia henkilöitä. Lisäksi opasteita tulisi olla nykyistä enemmän julkisissa tiloissa.

Opinnäytetyöraporttiin oli tarkoitus koota tietoa kuvien käyttämisestä ja niiden tekemisestä siten, että opinnäytetyötä voitaisiin käyttää hyödyksi työelämässä. Olemme sitä mieltä, että opinnäytetyö on selkeä ja helposti luettava. Siitä löytyy hyvin tietoa kuviin ja kuvien valmistamiseen liittyvistä asioista sekä taustalla olevasta teorian tiedosta.

Ohjaus- ja neuvontapalvelussa käyvällä asiakkaalla saattaa olla mukanaan puhetta tukeva tai korvaava kommunikointiväline, kuten kuvakommunika-

tiokansio. Ensisijaisesti asiakastilanteissa käytetään asiakkaan omia kommunikointivälineitä. Kaikilla ei kuitenkaan ole käytössään kommunikointimenetelmiä tai esimerkiksi kuvakommunikaatiokansiosta ei löydy tilanteeseen sopivia kuvia. Tällöin työntekijä voi kokea tarvitsevansa materiaalia, millä selvittää käsiteltävää asiaa. Valmistamamme käyttökuvat ovat juuri näitä tilanteita varten. Tekemämme kuvat on suunniteltu sen pohjalta, mitä asioita asiakkaan kanssa käsitellään yleisimmin. Kuvat toimivat ymmärtämisen ja kommunikoinnin tukena. Ne myös edistävät asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutusta.

Teimme opinnäytetyön kirjallisen osuuden kesä- ja syyskuun välisenä aikana. Kirjoittamista vaikeutti se, että emme saaneet kesän aikana ohjausta kesälomien vuoksi. Olisimme kaivanneet enemmän tukea, jotta olisimme tienneet olemmeko työn suhteen "oikeilla jäljillä". Kesä oli kuitenkin hyvää aikaa kirjoittaa sen vuoksi, että meillä ei ollut muita opintoja samaan aikaan. Ajan käyttöä hankaloitti kuitenkin molempien kesätyöt ja siksi yhteisen ajan löytäminen oli haasteellista. Yhteistyökumppanin kanssa sovittu aikataulu jaksotti työskentelyämme hyvin, mikä edesauttoi työmme etenemistä kiireistä huolimatta. Ennen opinnäytetyötä emme tunteneet toisiamme, mutta tutustuimme hyvin työmme edetessä ja yhteistyö sujui ongelmitta. Saimme tukea toisiltamme ja pystyimme jakamaan niin hyvät kuin huonotkin hetket. Pari työskentelyn etuna pidämme sitä, että asioihin saa useampia näkökulmia ja lisäksi pari motivoi tekemään työtä eteenpäin.

Erityisesti kuvien suunnittelu ja toteutus antoivat mahdollisuuden konkreettisesti käyttää ja kehittää omaa osaamista. Kuvien suunnittelu ja valmistaminen oli todella aikaa vievää. Tekemiämme kuvia katsoessa sivullinen henkilö ei luultavasti arvaisi, paljonko kuvien tekemiseen on käytetty aikaa. Kuvia suunnitellessa ja valmistaessa tuli ottaa huomioon monia asioita, kuten esimerkiksi kuvan koko, väri, kontrasti, kuvateksti, rajaus ja sijoittelu. Erityisen

haasteelliseksi kuvien valmistamisen teki se, että Symbolikirjoitus 2000- ohjelmalla ei pystynyt muokkaamaan kuvia vaan se piti tehdä toisella ohjelmalla. Kuvia tehdessä opimme monia käytännön seikkoja kuvan käsittelystä, joita voimme jatkossa hyödyntää. Koemme, että siirtyessämme työelämään sosio- nomeina, meillä on tiettyä erityiskasvatuksen ja vammaistyön erityisosaamis- ta, joka lisää mahdollisuuksiamme työn haussa.

Kuvastrukturoinnin hyödyistä sekä puhetta tukevien ja korvaavien kommu- nikointimenetelmien käytöstä meillä oli jo entuudestaan tietoa ja kokemusta. Teoriatietoa näistä aihealueista löytyy mielestämme hyvin ja löytämämme tieto tuki hyvin kuvien kehittämishanketta. Konkreettisesti kuviin liittyvistä asioista kuten väreistä ja kontrasteista, kuvateksteistä ja kuvien sijoittelusta löytyi melko hyvin tietoa. Kuvan kokoon liittyvää tietoa emme löytäneet joten jouduimme soveltamaan omaa kokemustamme kuvien kokoja suunnitellussa. Yleisesti ottaen teoriatietoa löytyi melko hyvin, mutta se oli aika hajanaista ja osittain sitä oli vaikea kohdentaa käsittelemäämme kokonaisuuteen. Haasteel- lista olikin tiedon yhteen kokoaminen.

Ohjaus- ja neuvontapalvelun asiakkaista nousi esille kaksi kohderyhmää, au- tistiset ja kehitysvammaiset henkilöt, jotka muodostavat suurimman osan asiakasryhmästä. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitelimme muun muassa kuvien merkitystä näille kohderyhmille. Autististen henkilöiden kohdalla ku- vien merkitystä on tutkittu ja siitä löytyy hyvin tietoa. Teoriatiedon valossa autistiset henkilöt hyötyvät kuvien käytöstä. Kehitysvammaisten kohdalla kohdennettua tietoa löytyy melko vähän. Löytämämme teoriatiedon ja koke- mustemme pohjalta olemme kuitenkin sitä mieltä, että kuvat ovat hyödyllisiä ja ettei kuvien käytöstä kehitysvammaisten kohdalla ole ainakaan mitään hait- taa.

Käyttämämme lähdekirjallisuus on mielestämme luotettavien tahojen tuottamaa. Myös käyttämämme sähköiset lähteet ovat alan asiantuntijoiden, esimerkiksi Autismiliiton tai Kehitysvammaliiton, internetsivuilta. Lähdekirjallisuus on pääsääntöisesti ajantasaista ja uutta. Joukossa on muutama teos, jotka ovat hiukan vanhempia. Niissä oleva tieto on kuitenkin mielestämme ajantasaista ja yleisesti edelleen käytössä. Työmme arvoa lisää mielestämme tekemämme arviointikysely (liite 4.) ohjaus- ja neuvontapalvelun asiantuntijoille. Kyselyn tavoitteena oli saada palautetta tuotetusta kuvamateriaalista ja hyödyllisyydestä. Vastaukset käsiteltiin anonyymisti ja tästä informoitiin kyselyyn vastaajille.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kuvien kehittämishankkeena. Työ oli käytännönläheinen ja se antoi meille mahdollisuuden päästä oppimaan uutta meitä kiinnostavista asioista. Työ lisäsi valmiuksiamme ryhtyä toteuttamaan tulevaisuuden työelämässä esimerkiksi uusia kehittämishankkeita, liittyivät ne sitten kuviin tai muihin tärkeisiin asioihin. Tämän työn kautta huomasimme myös yhteistyön tärkeyden, johon tulisi mielestämme kiinnittää erityistä huomiota.

Kehittämishankkeen päättyminen ei tarkoita sitä, että säätöön tilojen ja toimintojen kuvastrukturointi olisi valmis. Kuvia tulee aina kehittää tarpeiden mukaisesti, jotta niistä olisi hyötyä ja ne pysyisivät ajantasaisina. Jatkossa kuvia voisi kehittää muun muassa eri asiantuntijoiden käyttöön siten, että ne olisivat kohdennettu nimenomaan heidän työnsä kannalta sopiviksi. Esimerkiksi psykologin käyttöön valmistettaisiin kuvia, joita hän tarvitsee työssään asiakkaan kanssa. Lisäksi jatkokehittämishankkeena voisi suunnitella ohjaus- ja neuvontapalvelun esitteen siten, että se olisi kohdennettu etenkin asiakkaille ja heidän tarpeensa huomioon ottaen. Keinoja tähän voisivat olla muun muassa esitteen kuvittaminen ja sen kirjoittaminen selkokielellä.

Kaiken kaikkiaan olemme tyytyväisiä kehittämishankkeen toteuttamisesta. Mielestämme tämän hankkeen myötä olemme olleet osana edistämässä ohjaus- ja neuvontapalvelun esteettömyyttä sekä saavutettavuutta. Toivomme, että tämä opinnäytetyö lisää tietoutta kuvien merkityksestä sekä halua ottaa huomioon ympäristön saavutettavuus.

LÄHTEET

An Introduction to Symbols. 2008. Mayer - Johnson. Viitattu 10.6.2008.
<http://www.mayer-johnson-symbols.com/aboutsymbols/introduction.htm>

Autismi. 2007. Esite. Autismi- ja Aspergerliitto ry. Viitattu 20.6.2008.
http://www.autismiliitto.fi/files/346/Autismi-esite_9_painos.pdf

Autismin kirjo. 2008a. Autismisäätiö. Viitattu 20.6.2008.
<http://www.autismisaatio.fi/?s1=6&s2>

Autismin kirjo. 2008b. Autismi- ja Aspergerliitto ry. Viitattu 20.6.2008.
<http://www.autismiliitto.fi/index.phtml?s=33>

Design for all, What is? 2008. Design for all foundation. Viitattu 19.6.2008.
<http://www.designforall.org/en/dfa/dfa.html>

DfA- tieto. 2008. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Viitattu 19.6.2008. <http://dfasuomi.stakes.fi/FI/DFA+tieto/index.htm>

Ensimmäisten kuvien valinta. 2008. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 3.7.2008. <http://papunet.net/yleis/kommunikointikeinot/kuvat/valinta.html>,
 kuvat ja graafiset merkit.

Esteettömyys. 2008. Invalidiliitto Ry. Viitattu 20.7.2008.
<http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/tieto-osio/esteettomyys/>

Esteetön rakennus ja ympäristö. 2007. Rakennustietosäätiö. Tampere: Tammer-paino.

Fadjukoff, P. 1998. Oppimateriaali oppimisen tukena. Teoksessa Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Toim. O. Ikonen. Helsinki: Hakapaino.

Hakala, L., Hylkkö, P., Manninen, P., Oesch, H., Salo M. & Siikanen, M. 2001. Jaettu ilo. Autististen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Somero: Sälekarin Kirjapaino.

Harald, A. 2007. Värit havaintojen maailmassa. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Huttunen, M. 2005. Värit pintaa syvemmältä. Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Huuhtanen, K. 2001a. Avusteinen kommunikointi. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhaten taitteessa. Toim. K. Huuhtanen. Hakapaino. Kehitysvammaliitto.
- Huuhtanen, K. 2001b. Mitä kommunikointi on. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhaten taitteessa. Toim. K. Huuhtanen. Hakapaino. Kehitysvammaliitto.
- Ikonen, O. 1998. Oppimisympäristöt. Teoksessa Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Toim. O. Ikonen. Helsinki: Hakapaino.
- Ikonen, O. & Höylä, N. 1998. Oppilaan oppimisvalmiudet ja opettaminen. Teoksessa Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Toim. O. Ikonen. Helsinki: Hakapaino.
- Ikonen, O. & Suomi, A. 1998a. Kasvatuksellinen kuntoutus ja opetus. Teoksessa Autismi teoriasta käytäntöön. Toim. O. Ikonen. Juva: WSOY.
- Ikonen, O. & Suomi, A. 1998b. Autismi: esiintyvyys ja käyttäytyminen. Teoksessa Autismi teoriasta käytäntöön. Toim. O. Ikonen. Juva: WSOY.
- Itkonen, M. 2006. Typografia ja luettavuus. Teoksessa Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Toim. L. Leskelä & H. Virtanen. Gummerus kirjapaino.
- Kaski, M., Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 2001a. Kehitysvammaisuuden määrittelyjä ja esiintymistiheyksiä. Teoksessa Kehitysvammaisuus. Toim. M. Kaski. Porvoo: WS Bookwell.
- Kaski, M., Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 2001b. Kehitysvammaisuuden syiden selvittäminen. Teoksessa Kehitysvammaisuus. Toim. M. Kaski. Porvoo: WS Bookwell.
- Kerola, K. 2001. Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Toim. K. Kerola. Porvoo: WS Bookwell.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2000. Autismikuntoutus. Juva: WS Bookwell.
- Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö. 2008. Viitattu 11.6.2008.
<http://www.ksvs.fi/>

Ketonen, R., Palmroth, A., Röman, M., Salmi, P. & Poikkeus, A – M. 2003. Kieli ja kommunikaatio. Teoksessa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. Juva: WS Bookwell.

Kommunikoinnin häiriöiden syitä. 2007. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 7.7.2008.
<http://papunet.net/yleis/mita-on-aac/kenelle-aac/hairioiden-syita.html>,
kommunikointi.

Kujanpää, S. & Norvapalo, P. 1998. Ensietoa autismista. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Kuvapankkeja ja kuvakokoelmia 2008. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 3.7.2008.
<http://papunet.net/yleis/kommunikointikeinot/kuvat/kuvapankkeja-ja-kuvakokoelmia.html>

Kuvat ja graafiset merkit. 2008. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 3.7.2008. <http://papunet.net/yleis/kommunikointikeinot/kuvat.html>

Kuvat kommunikoinnissa. 2007. Esite. Tikoteekki. Kehitysvammaliitto ry. Kirjapaino Keili.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell.

Niinivirta, M. 2008. Kuntoutuksen suunnittelija, seksuaaliterapeutti. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö. Keskustelu 14.8.2008.

Ohtonen, M. 2008. Sähköpostiviesti 21.8.2008. Papunet-verkkopalveluyksikön johtaja. Kehitysvammaliitto ry.

Selkojulkaisujen ulkoasu. 2008. Selkokeskus. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 15.7.2008. <http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/julkaisut.html>

Selkokielen määritelmä. 2008. Selkokeskus. Papunet. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 15.7.2008.
<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html>

Symbolikirjoitus. 2000. CD- levy. Symbolikirjoitusohjelma. Mayer - Johnson.

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Hakapaino.

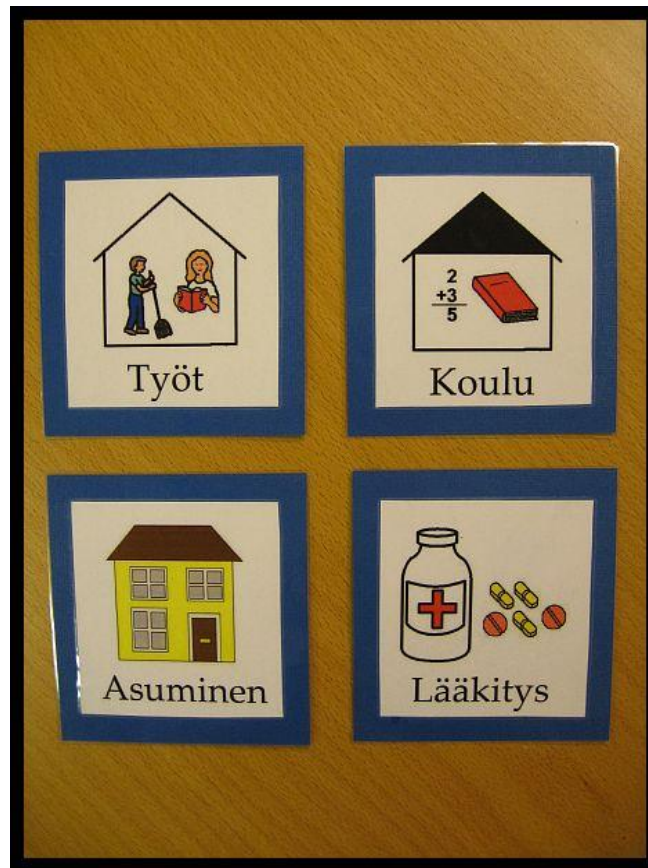
Vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet Suomessa. 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Edita Prima.

Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu & Heinonen, J. 2008. Opasteet. Helsinki kaikille - projekti. Viitattu 25.8.2008.
http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Opasteet.pdf

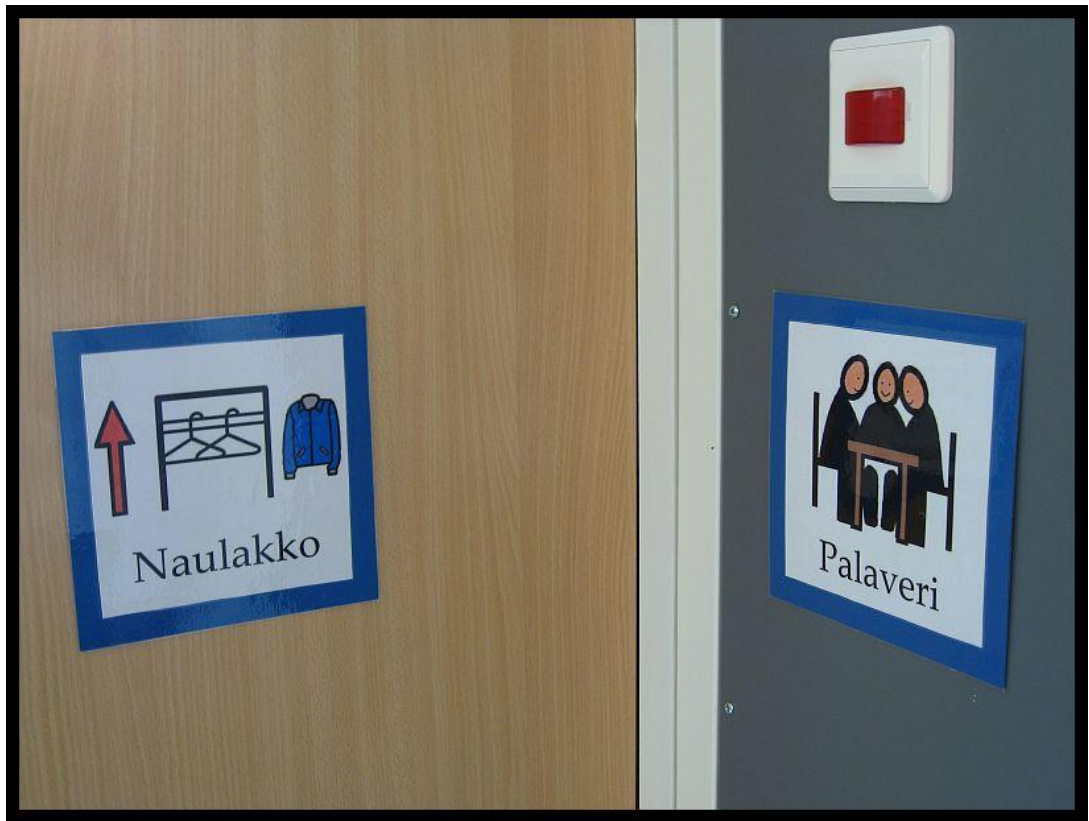
Liite 1. Luettelo erilaisista valmistetuista kuvista

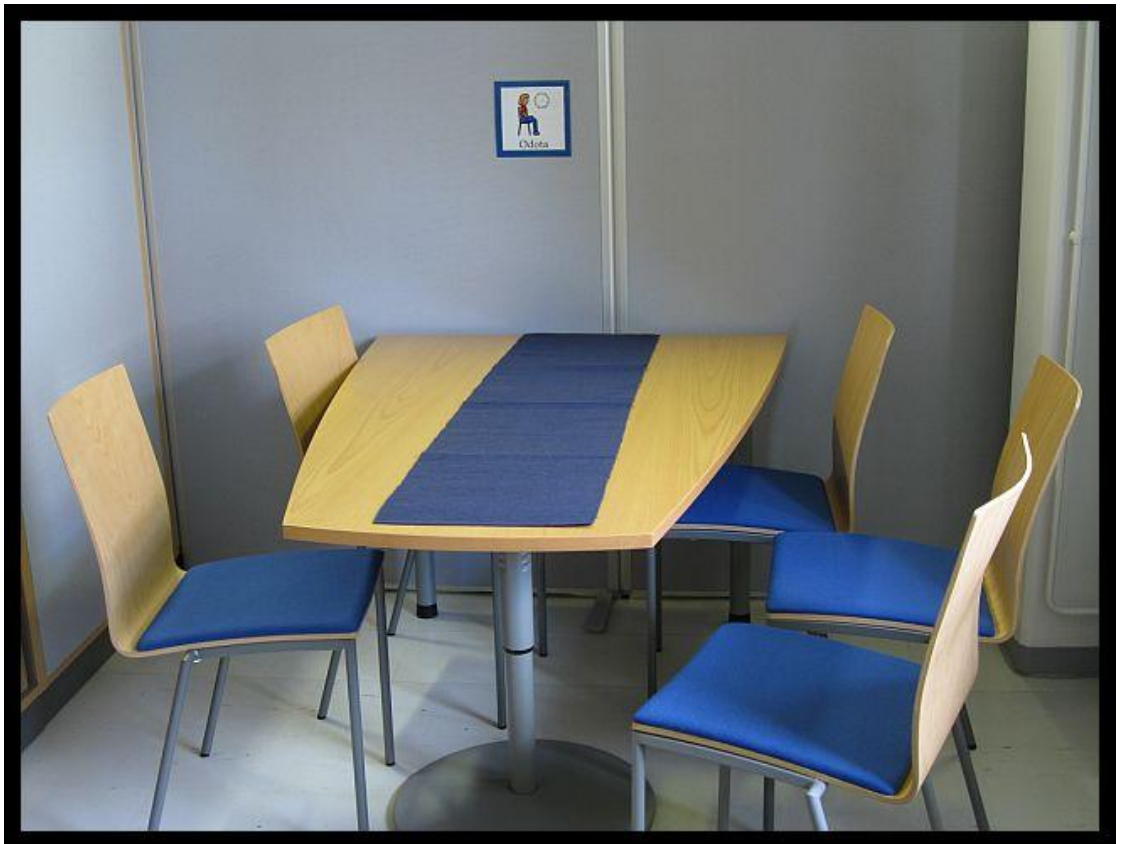
- naulakko
- naulakko + opastava nuoli
- odota
- palaveri
- jutella
- koulu
- työt
- asuminen
- lääkitys
- fysioterapia
- toimintaterapia
- musiikkiterapia
- puheterapia
- seksuaaliterapia
(seksuaalisuus)
- pelit
- pelata
- lelut
- leikkiä
- sakset
- leikata
- kirjat
- lukea
- kynät
- kirjoittaa
- piirtää
- paperit
- naisten wc
- miesten wc
- inva wc
- wc:t + opastava nuoli
- ravintola
- esitteet

Liite 2. Valmiita kuvatuotoksia

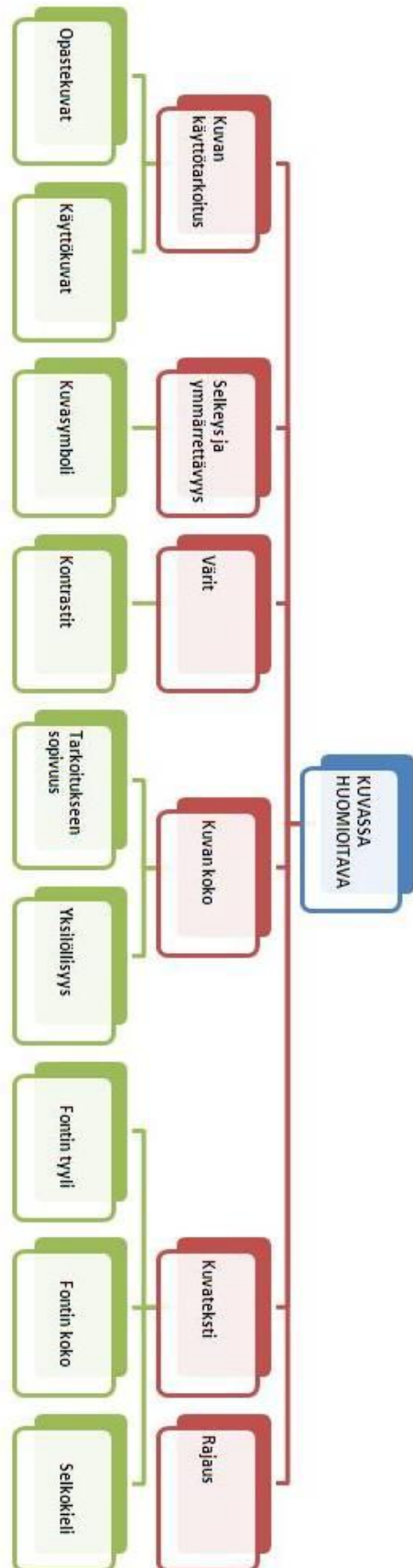

Liite 3. Kuvassa huomioitavaa

Liite 4. Arviointikysely

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa ja teemme opinnäytetyötä ohjaus- ja neuvontapalveluun. Tavoitteenamme oli valmistaa kuvia strukturoimaan ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloja sekä tukemaan asiakastilanteita. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Mari Niinivirta ja saimme häneltä sähköpostiosoitteesi.

Olet varmaan huomannut ohjaus- ja neuvontapalvelun tiloissa (sekä rakennuksen aulassa) uusia opastekuvia sekä kuvakansion. Lähestymmekin Sinua, koska haluaisimme saada palautetta kuvista, jotta voisimme hyödyntää sitä opinnäytetyömme arviointiosiossa. Olisimme kiitollisia mikäli vastaisit muutamaaan kysymykseen. Käsittelemme vastaukset opinnäytetyössämme anonymisti. Toivomme vastauksia perjantaihin 5.9.2008 mennessä. Vastaukset voi lähettää sähköpostitse osoitteeseen: saara.keranen.sso@jamk.fi

Ovatko kuvat mielestäsi tarpeellisia ohjaus- ja neuvontapalvelussa? Miksi?

Mitä mieltä olet kuvien ulkonäöstä/toteutuksesta (mm. kuvien värit, kuvien koko, kuvatekstit, selkeys)?

Mitä mieltä olet opastekuvien sijoittelusta tiloissa?

Oletko käyttänyt kuvakansion kuvia asiakastilanteissa/Aiotko käyttää? Oliko kuvista hyötyä? Miksi?

Oletko saanut asiakkailta palautetta kuvista? Mitä?

Parannusehdotuksia opastekuviin ja kuvakansion kuviin?

Vapaa sana!

Kiitos!

Terveisin Saara Keränen ja Maija Lahtinen